

Domobrana v Armáde Slovenskej republiky 1995 – 2002

Pavel Mičianik

MIČIANIK, Pavel. Militia in the Army of the Slovak Republic, 1995–2002. In *Historický zborník*, Vol. 32, 2022, No. 2, pp. 125-160.

Abstract: The study deals with the creation and functioning of the militia as a kind of army in the Army of the Slovak Republic in 1995–2002. The first political proposals for the creation of a militia after 1989 appeared in Slovakia in 1991 during the existence of the Czecho-Slovak state. The militia, however, was not to be a part of the army, but an independent armed service. That is why this proposal failed. After the establishment of the Slovak Republic in 1993, the command of the Slovak army returned to the idea of militia. In the new conditions, it was necessary to defend Slovakia from all directions, and the regular army was not large enough for such a task. A militia was therefore established in 1995. Organizational elements of six militia brigades and the militia training centre in Žilina were created. This training centre was operational until 2001 and was the longest existing militia unit. In 2000, the Militia Command in Topoľčany and four mobilization bases, which were to build 10 infantry brigades for militia in case of mobilization, were created. It was a new concept of militia, different from the 1995 concept. However, these units including the entire militia were abolished as soon as 2002.

Keywords: militia; Army of the Slovak Republic; training centre; defence; security.

Domobrana ako druh vojska v Armáde Slovenskej republiky

Prvé návrhy na vytvorenie domobrany na Slovensku sa objavili v roku 1991, keď prebiehala rozsiahla reorganizácia a redislokácia česko-slovenskej armády. Politickú hladinu na Slovensku rozvíril podpredseda Slovenskej národnej rady (SNR) Ján Klepáč z Kresťanskodemokratického hnutia (KDH). Ten počas 16. schôdze SNR 11. júla navrhol vytvoriť legislatívno-právne predpoklady pre vytvorenie domobrany. Svoju iniciatívu konzultoval s ministrom vnútra Slovenskej republiky (SR) Ladislavom Pittnerom (KDH), ktorý Klepáčovu iniciatívu priamo v pléne podporil. Pittner upozornil, že už aj v minulosti prebiehala diskusia, ako sa pripraviť na situácie, ktoré by neboli zvládnuteľné políciou: „Fakt je, že to nemusia byť situácie, ktoré by boli pokryté v rámci vojenskej doktríny a v takom prípade predpokladám, že tak ako v ostatných demokratických krajinách domobrana má význam.“ Predseda SNR František Mikloško (KDH) však upozornil, že „zaviesť takýto nový moment do nášho života jednou faktickou poznámkou bez toho, aby sa to nejakým spôsobom prediskutovalo, sa mi zdá byť už trochu silné“. Mikloškove slová podporil aj poslanec Ján Chmelo, ktorý poukázal na vojnový konflikt na Balkáne, kde sa v Slovinsku vytvoril podobný ozbrojený útvar bojujúci za nezávislosť. Táto skutočnosť nevdojak evokovala pocit strachu z možnosti uskutočnenia rovnakého scenára aj na Slovensku. Klepáčov návrh

v hlasovaní neprešiel len o pár hlasov. Za návrh hlasovalo až 47 poslancov, proti bolo 53 a hlasovania sa zdržalo 17 poslancov. Klepáčova iniciatíva vzbudila veľký záujem médií. Viacerí novinári i politici však v návrhu videli analógiu s Hlinkovou gardou z rokov 1938 – 1945, Domobranou z rokov 1944 – 1945 alebo s Ľudovými milíciami pred 17. novembrom 1989. Návrh o domobrane sa preto vo viacerých médiách prezentoval ako akýsi predobraz hroziacej totality.¹

Navrhovatelia vytvorenia domobrany nepredpokladali, že bude súčasťou česko-slovenskej armády. Išlo totiž viac-menej o vytvorenie mocenskej zložky na Slovensku, ktorá by pôsobila mimo dosahu pražských federálnych orgánov. V čase zostrovania česko-slovenského napätia však vládla obava z využitia domobrany ako pomocného nátlakového prostriedku v neprospech záujmov vtedajšej federálnej vlády. O týchto obavách svedčili aj reakcie federálnych orgánov štátu. Minister obrany Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ČSFR) Ľuboš Dobrovský 24. júla 1991 usporiadal v Prahe tlačovú konferenciu, na ktorej rezolútne odmietol myšlienku vytvorenia akejkoľvek alternatívnej ozbrojenej organizácie na území ktorejkoľvek z republík. Dobrovský pritom myšlienku domobrany dal do spojitosti s vyhláseniami predsedu KDĽ Jána Čarnogurského o postupnom budovaní slovenskej štátnosti a o dočasnej funkcii ČSFR. Spochybnil aj tvrdenia, že domobrana by predstavovala pomocnú policajnú silu. Nevidel jej využiteľnosť ani pri živelných pohromách (túto funkciu plnila civilná obrana). Zároveň pripomenul, že v rámci reorganizácie a redislokácie sa na Slovensku rozmiestňuje 39 % vojsk. Pre Dobrovského, ako federálneho ministra národnej obrany, bolo nemysliteľné, aby v jednej z republík existovala popri spoločných ozbrojených silách ďalšia vojenská zložka. Tým by sa potenciálne mohol narušiť jeden zo základných atribútov federácie – spoločná armáda. Otázka obrany totiž patrila výlučne do kompetencie federácie. Vyhlásenia niektorých slovenských politikov o domobrane chápal v kontexte snáh o čo najväčšie oklieštenie federácie, respektíve postupné budovanie slovenskej štátnosti.²

Počas krátkeho trvania ČSFR sa tak domobrana nezriadila. Po rozdelení spoločného štátu a vzniku druhej Slovenskej republiky 1. januára 1993 sa politické aj vojenské podmienky zmenili. Zároveň so vznikom nového slovenského štátu vznikala aj slovenská armáda. Podľa zákona o delení majetku ČSFR schválenom v novembri 1992 sa mal hnutelný majetok armády rozdeliť podľa pomeru počtu obyvateľstva, teda v pomere 2 : 1 v prospech českej strany. Nehnutelný majetok prechádzal do vlastníctva tej republiky, na ktorej území sa nachádzal. Dňa 27. novembra 1992 slovenská vláda informovala, že ozbrojená zložka na území Slovenska budú od 1. januára 1993 súčasťou Armády Slovenskej republiky, ktorú bude organizovať a riadiť Ministerstvo obrany Slovenskej republiky (MO SR) so sídlom v Bratislave a Veliteľstvo Armády Slovenskej republiky v Trenčíne. To malo na Slovensku prevziať kompetencie dovtedajšieho Generálneho štábu čs. armády.³

¹ BAKA, Igor. K návrhom na vytvorenie domobrany na Slovensku v roku 1991. In *Vojenská história*, 2013, č. 2, s. 174-175.

² BAKA, Igor. K návrhom na vytvorenie domobrany, s. 178-179.

³ BAKA, Igor. K návrhom na vytvorenie domobrany, s. 184.

V súvislosti s formovaním novej slovenskej armády sa oprášila aj myšlienka domobrany. Armáda totiž mohla pokryť len niektoré smery ohrozenia Slovenska, ale tých smerov bolo v nových podmienkach viac. Na MO SR sa touto problematikou zaoberal riaditeľ sekcie výstavby a ekonomiky genmjr. Ján Pančík: „Tie prvé myšlienky o domobrane, alebo viac-menej vtedy sa tomu hovorilo ‚teritoriálne vojsko‘, vznikali, jak sa robela nová koncepcia armády Slovenskej republiky. Vtedy ja som bol riaditeľ sekcie výstavby a ekonomiky na ministerstve obrany od mája 1993. Čiže všetky tie nové koncepcie, ako bude vyzerat' armáda, jak sme sa rozdelili... tak to šlo cezo mňa. Hovorilo sa o teritoriálnych vojskách. Niektoré veci som bol dokladať aj na branne-bezpečnostnom výbore.“⁴ Domobrana oficiálne vznikla na základe uznesenia Rady obrany štátu č. 060003/2 z 2. júna 1994, prijatej koncepcie výstavby Armády Slovenskej republiky (ASR) do roku 2000 a rozkazu ministra obrany č. 012 z 30. augusta 1994.⁵

Do výstavby armády však zasiahli politické turbulencie. Prvým ministrom obrany bol od 16. marca 1993 Imrich Andrejčák, generál Československej ľudovej armády vo výslužbe a posledný česko-slovenský minister obrany. Po zmene vlády ho na poste ministra obrany vystriedal Pavol Kanis, ktorý 15. marca 1994 gen. Pančíka odvolal z funkcie. Sekciu následne rozdelili na dve časti. Po predčasných parlamentných voľbách 30. septembra 1994 došlo opäť k zmene na poste ministra obrany. Ministrom sa 13. decembra 1994 stal nominant Slovenskej národnej strany (SNS) Ján Sitek. Generál Pančík následne nastúpil do vedenia sekcie brannej politiky a rozvoja armády MO SR. V súlade s prijatou koncepciou budovania ASR sa začali vytvárať armádne zbory. V rámci ASR boli sformované dva armádne zbory: 1. AZ s veliteľstvom v Topoľčanoch a 2. AZ s veliteľstvom v Prešove.⁶ Pracovalo sa aj na vytvorení domobrany. Gen. Pančík sa však nestotožnil s vedením rezortu J. Sitekom, preto v novembri 1995 z funkcie odišiel.⁷ Riaditeľom sekcie sa stal jeho zástupca plk. Ing. Milan Stráňava, ktorý pokračoval v práci na vytvorení domobrany v rámci ASR. Plk. Stráňava bol v tom čase jediný dôstojník v slovenskej armáde, ktorý učil stratégiu vo Vojenskej akadémii v Brne. Bol hlavným tvorcom koncepcie domobrany.⁸

Napriek politickým turbulenciám sa na legislatívnych a organizačných prípravách sformovania domobrany stále pracovalo. Zámer vytvoriť domobranu v rámci ASR sa dostal aj do Programového vyhlásenia vlády SR z 12. januára 1995: „V nadväznosti

⁴ Archív autora. Rozhovor s Jánom Pančíkom, Topoľčany 15. 7. 2021.

⁵ Vojenský archív – centrálna registratúra MO SR Trnava (VA-CR MO SR), f. Výcvikové stredisko domobrany Žilina (VSD), šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 3.

⁶ Zbory existovali od 1. 11. 1994 do 31. 3. 2000. *Armáda Slovenskej republiky 1999*. Bratislava : MO SR, 2000, s. 34.

⁷ Archív autora. Rozhovor s Jánom Pančíkom, Topoľčany 15. 7. 2021.

⁸ Archív autora. Rozhovor s Jánom Pančíkom, Topoľčany 15. 7. 2021. Plk. Milan Stráňava pôsobil od roku 1989 ako zástupca náčelníka a neskôr ako náčelník Katedry stratégie, operačného umenia, dejín vojen a vojenského umenia Vojenskej akadémie AZ v Brne. Po zániku federácie prevzal funkciu náčelníka operačnej správy hlavného štábu Veliteľstva ASR v Trenčíne. Riaditeľom sekcie brannej politiky a rozvoja armády MO SR bol v rokoch 1994 – 1996. Dostupné online: <<https://www.kgsr.sk/clenovia-klubu-generalov-sr/genmjr-ing-milan-stranava-2/>>.

na mieru získaných bezpečnostných garancií a stabilnú politickú orientáciu na transatlantické a európske bezpečnostné štruktúry, ako aj ekonomické možnosti štátu vláda bude iniciovať rozpracovanie dlhodobého plánu rozvoja armády a riadenia jej ľudských zdrojov s cieľom vybudovať relatívne malú a primerane vyzbrojenú armádu, ktorá úrovňou svojej pripravenosti bude garantom obrany štátu, jeho suverenity a územnej integrity. Považuje preto za potrebné pokračovať v transformácii Armády Slovenskej republiky bez zníženia jej bojaskopnosti, vrátane prehodnotenia funkčnosti systému jej mobilizačného dopĺňovania, v ktorom významné miesto bude patriť útvaram a zväzkom domobrany.⁹ Rámčovo sa k 1. októbru 1996 pripravilo sformovanie šiestich brigád a 37 rôt domobrany s úlohou „riešenia teritoriálnej obrany v stanovených zónach zodpovedností a na zabezpečenie stráženia objektov osobitnej dôležitosti (OOD) a ďalších dôležitých objektov (DDO)“. Brigády domobrany (bD) mali sídlieť v Bratislave (1. bD), na Tureckom vrchu (2. bD), v Žiline (3. bD), Martine (4. bD), Kežmarku (5. bD) a v Michalovciach (6. bD). Úlohy domobrany boli jasne a zrozumiteľne špecifikované:

„Domobrana je špecifickým druhom pozemného vojska, ktorý sa vytvára počas brannej pohotovosti štátu, v prípade výnimočného stavu a mimoriadnej situácie. Pôsobí v súčinnosti s poľným vojskom, silami rýchleho nasadenia a inými zložkami ozbrojených síl. Počas brannej pohotovosti štátu plní tieto úlohy:

- stráži dôležité vojenské a civilné objekty,
- bráni dôležité priestory a objekty v hĺbke územia,
- vedie boj s taktickými vzdušnými výsadbami a diverznými skupinami,
- v súčinnosti s poľným vojskom (silami rýchleho nasadenia), alebo samostatne, prikrýva štátnu hranicu, zvlášť na vedľajších a pasívnych smeroch,
- vedie obranu odkrytých bokov a medzier v zostave poľných vojsk,
- zabezpečuje manéver poľných vojsk (poriadkovú, regulačnú službu, ženijnú úpravu komunikácií, zriaďovanie prepravísk, stráženie komunikačných uzlov),
- v súčinnosti s políciou zabezpečuje poriadok na teritóriu,
- podieľa sa na evakuácii civilného obyvateľstva, zabezpečuje záchranné práce,
- vykonáva ďalšie činnosti, ako je ženijné budovanie priestorov, pásiem a čiar, zatarasovanie, klamná činnosť v rámci operačného maskovania, zabezpečovanie zásobovania, úhrada strát poľných vojsk, stráženie zajatcov a pod.¹⁰

Domobrana vznikla ako súčasť pozemných síl ASR, ale počas brannej pohotovosti štátu mala byť z tejto podriadenosti vyňatá a podriadená priamo náčelníkovi Generálneho štábu ASR.¹¹

Základné informácie o zrode domobrany v ASR a jej úlohách boli prezentované aj na verejnosti. Prvú správu o vytvorení domobrany poskytol 21. februára 1995 vedúci

⁹ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky. Bratislava január 1995. Dostupné online: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocument?documentId=289948>>.

¹⁰ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výchovné stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 4-5.

¹¹ VA-CR MO SR, f. 368, zv. 113, MO SR, Inšpekcia ministra, Č. p.: IMO-4010/20-113, 13. 6. 2001; Dostupné online: <<https://www.valka.cz/Velitelstvi-domobrany-2000-2002-t43165>>.

Úradu Ministerstva obrany SR Ing. Ján Repaský. Upozornil, že poslanci Národnej rady, ktorí domobranu v rokoch 1991 – 1992 veľmi tvrdo obhajovali, z politických dôvodov vystupujú proti nej: „Tí, ktorí sa dnes stavajú proti domobrane, stavajú sa prakticky proti kompatibilite, proti zapájaniu sa do európskych bezpečnostných štruktúr... Ide o jasné spolitizovanie tohto problému.“ Zapojenie Slovenska do NATO a európskych bezpečnostných štruktúr podľa Ing. Repaského predpokladalo prijať celoplošnú a spoľahlivú obranu slovenského územia. Príprava domobranu bola podriadená dôslednej analýze vojenskými odborníkmi. Tí čerpali skúsenosti z viacerých európskych armád, ktoré mali v zostavách aj zložky domobranu (Rakúsko, Nórsko, Švajčiarsko, Nemecko). Tento druh vojska zabezpečuje činnosť armád na svojom území, stráži objekty osobitnej dôležitosti, pomáha odstraňovať následky živelných pohrôm a vo vojnových podmienkach vykonáva v súčinnosti s poľnou armádou (ako súčasť pozemného vojska) bojovú činnosť. Zástupca riaditeľa sekcie brannej politiky a rozvoja armády MO SR plk. Stráňava uviedol, že práve týmito úlohami bude poverená domobrana aj v slovenskej armáde. Jej oficiálny zrod sa očakával 1. októbra 1995 a organizačné dovŕšenie v rokoch 1996 – 1997. J. Repaský napokon zdôraznil, že domobrana bude súčasťou ASR: „Nepôjde teda o žiadne stranícke, ani polovojenské organizácie, ale o vojensky organizované jednotky pod jednotným velením.“¹²

Médiá sa o domobranu začali opäť zaujímať na konci roka. Tlačový tajomník ministra obrany Mgr. František Kašický odpovedal 29. decembra 1995 na otázky denníka *SME* presne v zmysle prijatých rozhodnutí: „Vojsko domobranu SR bolo zriadené v rezorte obrany v súlade s programovým vyhlásením vlády SR. Podľa rozhodnutia Rady obrany štátu z 25. augusta 1995 bola ministrovi obrany uložená povinnosť vytvoriť organizačné jadrá brigád a rôť do 1. októbra 1995 a do 1. októbra 1996 ukončiť ich budovanie.“ Podľa jeho písomnej odpovede „domobrana je špecifickým druhom pozemného vojska Armády SR, ktorý sa vytvára počas brannej pohotovosti štátu. Domobranu tvorí 6 brigád a 37 rôť. Podlieha náčelníkovi Generálneho štábu ASR. Príslušníci domobranu budú vyzbrojení ľahkými ručnými zbraňami. V budúcnosti sa predpokladá doplnenie jednotiek domobranu protitankovou, protiletadlovou, ženijnou výzbrojou a technikou z Armády SR“.¹³ F. Kašický informoval, že organizačné prvky domobranu sú vytvorené už v čase mieru a rozmiestnené po celom území Slovenska, pričom na plné počty sa domobrana dopĺňa až za brannej pohotovosti štátu. Úlohou jednotiek domobranu bolo brániť dôležité priestory a objekty v hĺbke územia, viesť boj s taktickými vzdušnými výsadbami a diverznými skupinami a podieľať sa na evakuácii civilného obyvateľstva, ako aj na záchranných a uvoľňovacích prácach. Vzhľadom na voľné a vhodné ubytovacie a výcvikové priestory bolo v Žiline od 1. októbra 1995 zriadené Výcvikové stredisko domobranu, ktoré malo plánovaných 150 tabuľkových miest. Na otázku, či sa jednotky

¹² Slovenská domobrana má vzniknúť 1. októbra. Dostupné online: <<https://www.sme.sk/c/2116595/slovenska-domobrana-ma-vzniknut-1-oktobra.html>>.

¹³ Dostupné online: <<https://www.sme.sk/c/2138217/domobrana-je-v-sulade-s-programovym-vyhlasenim-slovenskej-vlady.html>>.

domobrany započítavajú do stavu ASR, ktorý je limitovaný viedenskými dohovormi, F. Kašický odpovedal, že do tohto stavu sa „započítavajú vojaci v činnnej službe, ktorí v čase mieru vykonávajú funkcie v organizačných jadrách domobrany“.¹⁴

Obsiahlejší rozhovor pre denník *SME* poskytol k problematike domobrany jeden z duchovných otcov tejto špecifickej zložky v Armáde Slovenskej republiky plk. Ing. Milan Stráňava. Bol uverejnený 17. januára 1996. Okrem iného v ňom objasnil pôvod celej myšlienky: „O vytvorení domobrany ako druhu pozemného vojska sa začalo u nás po prvýkrát uvažovať v roku 1990 ešte v rámci bývalej federálnej armády. Vo svete to nie je nič nové. Domobrana jestvuje vo všetkých demokratických štátoch a ich moderných armádach. Po vzniku Armády Slovenskej republiky sme prebrali skúsenosti získané v ČSFR, konkrétne z vojska územnej obrany.“ Politické pozadie vzniku domobrany (spájané so SNS) jednoznačne odmietol a spojil ju predovšetkým s náročnosťou obrany územia Slovenska: „Politika s tým naozaj nemá nič spoločné. Motív treba hľadať inde. Vyše 80 percent územia Slovenska pokrývajú lesy a ťažko prístupný terén. Činnosť poľných vojsk – tankových a mechanizovaných – je v týchto podmienkach veľmi zložitá, v niektorých prípadoch nemožná. Okrem toho je treba šetriť poľnú armádu na vedenie rozhodujúcich obranných operácií v konkrétnom priestore a na vytypovaných taktických smeroch, ktoré môžu byť protivníkom proti Slovensku použité. Armáda SR nie je veľká, preto ju treba šetriť na najdôležitejšie priestory. Z toho zákonite vyplýva nutnosť brániť a chrániť aj ostatnú časť SR, pričom najvýhodnejšie na tieto účely je vojsko domobrany.“¹⁵

V rámci domobrany mali vzniknúť statické a mobilné útvary. Statické malo tvoriť 37 rôt. Každý okres na Slovensku mal mať jednu rotu domobrany, pričom jej veľkosť by závisela od veľkosti okresu. Predpokladalo sa, že budú mať stav 100 – 180 mužov. Veliteľ roty mal už v čase mieru pracovať na okresnej vojenskej správe, pričom v prípade vojnového konfliktu sa mal automaticky stať veliteľom roty domobrany v okrese. Okrem vojsk domobrany mali v okresoch pôsobiť strážne jednotky, vojská ministerstva vnútra a policajného zboru. V prípade potreby by ich podporili ďalšie jednotky, predovšetkým mobilné útvary domobrany. Išlo o 6 brigád domobrany (v Bratislave, na Tureckom vrchu, v Žiline, Martine, Kežmarku a v Michalovciach), ktoré mali „podľa vývoja operačnej situácie, pokrývať celé priľahlé územie“. Mobilnosť im mali zabezpečiť nákladné vozidlá doplnené z civilného sektora. Velitelia brigád už boli určení (veliteľ, náčelník štábu a jeden príslušník). V čase mieru pôsobili v útvaroch, v ktorých pôsobnosti mali brigády domobrany neskôr vzniknúť. Dobudovali sa aj organizačné jadrá rôt a brigád, plánovalo sa doplniť ich v priebehu roka materiálom a zbraňami tak, že od 1. októbra 1996 mali tieto rotu a brigády fyzicky jestvovať a fungovať. Následne sa malo začať s výcvikom. Spôčiatku mali mať útvary domobrany len ľahké pechotné zbrane, keďže ťažké zbrane neboli k dispozícii. Do budúcnosti sa predpokladalo, že keď sa v poľnej

¹⁴ Dostupné online: <<https://www.sme.sk/c/2138217/domobrana-je-v-sulade-s-programovym-vyhlasenim-slovenskej-vlady.html>>.

¹⁵ Vojsko domobrany nikdy nevyhrá žiadnu vojnu. Dostupné online: <<https://www.sme.sk/c/2101430/vojsko-domobrany-nikdy-nevyhra-ziadnu-vojnu.html>>.

armáde budú nahrádzať protitankové a protiletadlové prostriedky za účinnejšie, staršie typy ťažších zbraní dostane domobrana. S nasadením domobrany pri živelných pohromách sa nepočítalo, pretože na to boli určené pluky civilnej ochrany ministerstva vnútra. Pri obzvlášť nebezpečných situáciách a značných materiálnych škodách a ohrození ľudských životov by však na požiadanie mohla pomôcť i ASR.¹⁶

Plk. Stráňava načrtnol aj možný spôsob dopĺňania domobrany staršími bojaschopnými záložníkmi: „Vojak skončí základnú vojenskú službu, no máloktoľý bude v čase mieru predurčený, že v prípade potreby zakotví v domobrane. Prečo? My musíme dopĺňať poľnú armádu najlepšimi špecialistami a najlepšie pripravenými vojakmi s novodobým výcvikom. Nechcem tým povedať, že lepších vojakov zaradíme do poľnej armády a horší zostanú v domobrane. Kritériom je predurčenosť i na základe kvalifikácie. A nezabúdajme ani na vekovú hranicu – do 40 rokov, keď sa muži povolávajú zo zálohy. My však máme i šesťdesiatročných, ktorí môžu kvalitne obstáť v domobrane. Spomeňme si na Čechensko, na bývalú Juhosláviu či Irak...“ Výhodou príslušníkov domobrany, najmä statických rôt, bola znalosť miestnych pomerov: „Nesmieme pritom zabúdať, že pôjde o ľudí, ktorí dôverne poznajú teritórium, ktoré budú brániť, majú k nemu citový vzťah. Domobranec bude vedieť: bránim môj dom, moju ulicu, moju dedinu, moju fabriku... Efekt by preto mal byť o to vyšší.“ Stráňava však ani nepreceňoval sily vojska domobrany: „Vojsko domobrany nikdy nevyhrá žiadnu vojnu, ale svojou aktívnou činnosťou v tyle, pôsobením proti rôznym elementom môže vytvoriť podmienky na veľmi úspešnú činnosť poľnej armády. Tak chápeme poslanie vojsk domobrany.“¹⁷

Výcvikové stredisko domobrany v Žiline

Prvým útvarom domobrany, ktorý vznikol v rámci ASR, bolo Výcvikové stredisko domobrany (VSD) v Žiline. Podliehalo priamo Generálnemu štábu Armády Slovenskej republiky. Stredisko oficiálne vzniklo 1. októbra 1995 na základe rokovania Kolégia ministra obrany SR z 19. apríla 1995. Vytvorené bolo v priestoroch zrušenej Vojenskej strednej školy tyla v kasárňach na Rajeckej ceste, od ktorej prevzalo časť personálu, materiálneho a technického zabezpečenia. Okrem toho malo k dispozícii výcvikový priestor Hradisko a posádkovú strelnicu pri obci Kamenná Poruba neďaleko Rajca. Bolo určené na prípravu veliteľov družstiev a čiat strážnych jednotiek určených pre brigády a roty domobrany ASR. Povereným veliteľom strediska bol náčelník materiállovej skupiny pplk. Ing. Štefan Palaj a povereným náčelníkom štábu bol pplk. Július Bubán (v decembri 1995 ho vystriedal npor. Ing. Lubomír Maťaťa). Pri vzniku VSD bolo vytvorených 38 plánovaných funkcií, z ktorých len 16 bolo obsadených.¹⁸ Umiestnenie strediska do Žiliny

¹⁶ Vojsko domobrany nikdy nevyhrá žiadnu vojnu. Dostupné online: <<https://www.sme.sk/c/2101430/vojsko-domobrany-nikdy-nevyhra-ziadnu-vojnu.html>>.

¹⁷ Vojsko domobrany nikdy nevyhrá žiadnu vojnu. Dostupné online: <<https://www.sme.sk/c/2101430/vojsko-domobrany-nikdy-nevyhra-ziadnu-vojnu.html>>.

¹⁸ VA-CR MO SR, VSD, Z 03065. Rozkaz číslo 5, veliteľa Výcvikového strediska domobrany v Žiline, Žilina 6. 10. 1996; Rozkaz číslo 61, veliteľa Výcvikového strediska domobrany v Žiline, Žilina 28. 12. 1996; VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená

bolo médiami spájané s predsedom SNS Jánom Slotom, čo plk. Stráňava jednoznačne odmietol: „V Žiline sa uvoľnili ubytovacie priestory po bývalých vojenských školách a je tam k dispozícii i kvalitný výcvikový areál. Môžem vám povedať, že toto sme pripravovali my a ani raz sa nestalo, že by prišiel pán Slota za nami.“¹⁹

VSD malo dve hlavné úlohy: „Jeho úlohou bolo zabezpečiť výcvik veliteľov družstiev v rámci poddôstojníckej školy a výcvik veliteľov čiat školy dôstojníkov v zálohe. Obe kategórie veliteľov boli zamerané na strážne jednotky vzhľadom na to, že téma domobrany bola najbližšie spájaná s ochranou objektov. Dňom vzniku bolo stredisko jediným špecializovaným zariadením, ktoré pripravovalo vojakov na zvládanie úloh stráženia objektov.“²⁰ V rámci poddôstojníckej školy (PŠ) bol výcvik naplánovaný na tri mesiace. Prvý mesiac vojaci absolvovali základný výcvik (tzv. „prijímač“), v priebehu ktorého si osvojili základné zručnosti vojaka a pripravili sa na bežný život vojaka základnej vojenskej služby (ZVS). Výcvik bol zavŕšený slávnostnou vojenskou prisahou. Nasledovali dva mesiace odbornej prípravy zamerané na profilové predmety taktickej a streleckej prípravy, doplnené o základné poriadky, radiačnú, chemickú a biologickú ochranu, ženijnú, poradovú prípravu atď. V rámci taktickej prípravy si budúci poddôstojníci osvojovali spôsoby vedenia boja jednotlivca a družstva. V streleckej časti sa učili zručnostiam obsluhy samopalů vz. 58 a vo vedení strelby podľa určených cvičení. Strelecký výcvik zahŕňal tiež strelbu z pištole vz. 52, univerzálneho guľometu vz. 59, pancierovky RPG-7 s vložnou hlavňou a hádzania útočného granátu. Budúci velitelia družstiev si jednotlivé oblasti výcviku museli osvojiť do takej miery, aby boli schopní riadiť svoju jednotku a odovzdávať svoje vedomosti ďalej. Výcvik v poddôstojníckej škole končil záverečnými skúškami, ktoré overili vedomosti a zručnosti frekventantov. V rámci školy dôstojníkov v zálohe (ŠDZ) bol základný výcvik obdobný ako v poddôstojníckej škole. V zvyšnej časti boli mnohé z uvedených predmetov rozvinuté do stupňa čata, keďže budúci dôstojníci museli pochopiť a zvládnuť úlohy v rozšírenej forme veliteľa čaty. Výcvik záložných dôstojníkov trval 5 – 6 mesiacov a končil sa vykonaním dôstojníckych skúšok pred komisiou. Obsah skúšok bol z hľadiska predmetov obdobný ako v poddôstojníckej škole, avšak na úrovni riadenia veliteľa čaty. Rota výcviku záloh bola určená na prípravu vojakov zo zálohy, avšak počas existencie výcvikového strediska neboli jej kapacity využité pre žiaden výcvik.²¹

Prví vojaci ZVS nastúpili do VSD už 1. októbra 1995. Do poddôstojníckej školy nastúpilo 45, do školy dôstojníkov v zálohe 12 a do zabezpečovacej čaty (ZČ) 28 vojakov základnej služby. Tento stav bol 12. októbra doplnený o troch vojakov v PŠ, dvoch v ŠDZ a jedného v ZČ. Po absolvovaní základného vojenského výcviku mali 27. októbra 1997 o 9.00 h všetci slávnostnú vojenskú prisahu na nástupišti útvaru. Vykonali ju spolu

od 1. 6. 1996), s. 3, 6-7; Dostupné online: <<https://www.valka.cz/5-vycvikove-stredisko-domobrany-1995-2001-t83858>>.

¹⁹ Vojsko domobrany nikdy nevyhrá žiadnu vojnu. Dostupné online: <<https://www.sme.sk/c/2101430/vojsko-domobrany-nikdy-nevyhra-ziadnu-vojnu.html>>.

²⁰ Archív autora. JASENOVEC, Ján. *Poslanie a úlohy Výcvikového strediska domobrany Žilina*.

²¹ Archív autora. JASENOVEC, Ján. *Poslanie a úlohy Výcvikového strediska domobrany Žilina*.

s odvedencami 5. pluku špeciálneho určenia, 5. pluku civilnej obrany a ďalších vojenských útvarov dislokovaných v Žiline. Záverečné skúšky prvých absolventov poddôstojníckej školy sa uskutočnili v dňoch 17. – 18. decembra 1995.²² Prví frekventanti ŠDZ končili výcvik v marci 1996. Mgr. Zdeno Mahút bol jedným z dvoch aspirantov, ktorí prišli do ŠDZ zhruba po dvoch týždňoch. Narukoval k 5. pluku špeciálneho určenia, no keďže mal problémy s kolenom a nemohol skákať padákom (nemal zdravotnú kategóriu A), preložili ho do VSD. Výcvik bol napriek tomu na solídnej úrovni: „My sme boli asi nultý prijímač, ak si dobre pamätám. Vlastne všetko sa iba rozbiehalo, takže sa robili aj nejaké tie plány za pochodu... Každý deň sme niekoľko hodín... mali sme nejakú tú výučbu, mali sme aj samoštúdium a pamätám si, že sme chodili veľa na strelnicu strieľať. Jedenkrát, dvakrát za týždeň... To sa strieľalo vkuse: samopal, pištoľ a aj guľomet sme strieľali... A práve v tom roku bola strašne tuhá zima. To boli okolo -20, -30 a sme chodili na Kamennú Porubu na streľby v tých vétrieskach. No oblečené sme mali všetko hádam, čo sa dalo obliecť, napriek tomu sme premrzli, kým sme tam prišli.“²³ Výcvik sa ukončil skúškami pred komisiou: „Ani tie skúšky neboli také, že nám to dali. Jednoducho som sa niečo musel naučiť, som niečo musel vedieť na tých skúškach.“ „Nebolo to len aby... vykazovali nejakú činnosť, pretože sme tie skúšky spraviť museli. Nevravím, že to bolo ako maturita, pretože to také nebolo ani také ťažké, ani nič, ale jednoducho museli sme mať nejakú prípravu za sebou... Keď nás vyškolili a dostali sme hodnotu, myslím podporučíka sme dostali, takže potom hneď nás prerozdělili v rámci celého Slovenska.“²⁴

V roku 1996 dostalo VSD svojho prvého (a jediného) veliteľa. Rozkazom náčelníka Generálneho štábu ASR č. 44 z 9. apríla 1996 bol do funkcie veliteľa VSD vymenovaný pplk. Ing. Jozef Síkel. Funkciu začal vykonávať od 1. mája 1996.²⁵ Pplk. Síkel nastúpil k domobrane po návrate z misie v ženíjnom prápore UNPROFOR v bývalej Juhoslávii. Počas personálneho pohovoru v rámci ukončenia misie mu ponúkli funkciu náčelníka štábu veliteľstva 3. brigády domobrany. Ponúknutú funkciu prijal, keďže tak mohol ostať v blízkosti domova. K VSD nastúpil hneď po dovolenke v januári 1996, no podmienky v útvaru boli takmer bojové: „Nastúpil som v deväťdesiatom šiestom do Žiliny. Prišiel som na útvar a vidím, pozostatky, ktoré po škole zostali, boli ešte horšie ako pred tým. Rozvrat, hotový rozvrat... Robili sme tabuľky, také veci, papierová robota sa robila... My keď sme tam prišli, tak tam nebolo nič. Tam bol akurát neporiadok riaden... Ja som bol na funkcii náčelníka štábu brigády, ktorá neexistovala. A to velenie bolo vytvorené z veliteľstva pozemných síl.“²⁶ Výcvikové stredisko malo v prípade vojny rozvinúť brigádu z ľudí, ktorých pripravilo. V roku 1996 sa to malo organizačne pripraviť. Personalista však bol bývalý politruk a problematiku neovládal. Robili sa doslova náborové skupiny ľudí, aby

²² VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 9.

²³ Archív autora. Rozhovor so Zdenom Mahútom, Dobroč 19. 4. 2022.

²⁴ Archív autora. Rozhovor so Zdenom Mahútom, Dobroč 19. 4. 2022.

²⁵ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 12.

²⁶ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

sa naplnili pripravené tabuľkové počty: „My sme potrebovali dostať ľudí tam, ktorí boli u vojska, ktorí niečo vedeli, aby domobrana... Chceli sme tam vytvoriť skutočné vojsko, ktoré bude... nebudeme sa zaňho hanbiť.“²⁷

Dňa 19. apríla 1996 navštívil Žilinu minister obrany Ján Sitek, ktorý spolu s podpredsedom branno-bezpečnostného výboru Národnej rady Slovenskej republiky, predsedom SNS a zároveň primátorom Žiliny Jánom Slotom na základe rozkazu náčelníka Generálneho štábu ASR genplk. Jozefa Tuchyňa slávnostne uviedol do funkcie veliteľa Výcvikového strediska domobranskej pplk. Ing. Jozefa Síkela.²⁸ Pre pplk. Síkela to bolo zbytočne pompézne: „Urobili veľké haló vtedy. Urobili tam divadlo také obrovské, až sa mi to nepáčilo kvôli tomu, že informácie nedali žiadne... Ja som nemal žiadne informácie o tom jako, čo bude ďalej. Oni sami nevedeli...“²⁹ Pplk. Síkel nebol vo funkcii ani mesiac, keď ho aj s náčelníkom generálneho štábu genplk. Jozefom Tuchyňom poslali na služobnú cestu do Spojených štátov amerických. V dňoch 13. – 20. mája 1996 absolvovali návštevu veliteľstva americkej Národnej gardy v štáte Indiana.³⁰

Pompézne uvedenie veliteľa do funkcie však ostro kontrastovalo s každodennou realitou budovania VSD. Síkel nečakal na splnenie sľubov a spolu s podriadenými improvizoval, ako vedel, aby sa z VSD stal plne funkčný vojenský útvar: „Nasľubovali milióny, všetko, čo budem chcieť... Ja som bol na nohách stále, pevne so zemou spojený. Pán generál Vestenický mi, keď som sa ho pýtal, ...to si zabezpeč, to si urob. Ja hovorím, ale niekto mi... aspoň nejaký materiál na to, aby som mohol začať ten výcvik robiť. Ja tu nemám nič. My sme všetko robili na kolene. A zháňali sme, kde sa dalo, dovážali od útvarov. Z Martina, tam, kde som niekedy pôsobil... Dole boli sklady pripravené, zamrežované miestnosti, ale v tých skladoch neboli ani regály, nič, to bolo všetko prázdne, nič označené... Vtedy sa už riešila otázka likvidácie nadpočetného materiálu. Už sa v tom čase Nemecká zabezpečovala a pripravovala na to, že sa tam bude dovážať materiál, pri Banskej Bystrici... A ten materiál, ktorý bol navyše v týchto skladoch, sme dovážali v podstate ku nám. Oni nám dávali také veci, ktoré v podstate dneska kúpите kdekoľvek na trhu. My sme ich skutočne uskladnili, zabezpečili, boli ošetrené. Všetko, ako má byť. Boli tam skladníci, vedeli sme presne, kde čo máme. A presne sme vedeli, na čo budú určené a pre koho. My sme boli bojový útvar, takže tam sa vždycky všetko robilo tak, aby sme boli schopní tento materiál vždycky vyskladniť čím najskôr... a doviezť ho tam, kde bol určený.“³¹

O zverenú techniku a materiál sa velenie strediska snažilo starať čo najlepšie. Nešlo len o ich uskladnenie, ale aj o dôkladné ošetrovanie. Veliteľ VSD vydal 13. mája 1997 rozkaz vykonať prekonzerváciu výzbroje, techniky a materiálu v období od 1. júna

²⁷ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

²⁸ *Kronika mesta Žilina (Záznam udalostí za rok 1996)*, s. 13, 16. Dostupné online: <https://www.zilina.sk/userfiles/2015/co_sa_v_ziline_urobilo/Kronika_mesta_Zilina/Kronika_mesta_Zilina_1996.pdf>.

²⁹ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

³⁰ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobranskej v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 12.

³¹ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

do 30. októbra 1997. Prekonzervovať sa mali aj náhradné diely uložené v nedotknuteľných zásobách, pričom sa mala prekontrolovať úplnosť materiálu a jeho technický stav. Rovnako sa malo postupovať so ženijným, spojovacím, chemickým, výbrojovým, zdravotným a všeobecným materiálom, ako aj s proviantom a pohonnými hmotami. Po ukončení prekonzervovania mali velitelia jednotiek spracovať písomné hlásenie s počtami a stavom kompletnosti výbroje, techniky a materiálu a jeho pripravenosti na použitie.³² Po prekonzervovaní bolo potrebné pripraviť výbroj i techniku na zimnú prevádzku. Plk. Síkel ju 12. augusta 1997 nariadil uskutočniť v priebehu septembra – októbra a ukončiť ju k 31. októbru 1997. Okrem výbroje a techniky sa na zimnú prevádzku mali pripraviť aj osoby a parky. Plán prípravy na zimnú prevádzku mali spracovať odborní náčelníci a veliteľ zabezpečovacej čaty.³³ Podobne sa riešila príprava na zimnú prevádzku aj v nasledujúcich rokoch.

Keď materiál získali, roztriedili a uskladnili, chodili do strediska kontroly a návštevy. Prišlo aj 24 dôstojníkov a „kontrolovali od hora až dole úplne všetko“.³⁴ Dňa 21. januára 1998 navštívil VSD minister obrany Ján Sítek v sprievode náčelníka pozemného vojska genmjr. Emila Vestenického a poradcu ministra plk. Ing. Jozefa Tučeka. Krátko po parlamentných voľbách navštívil 11. decembra 1998 stredisko aj nový minister obrany Pavol Kanis. Dňa 1. augusta 1999 navštívil VSD náčelník GŠ ASR genpor. Ing. Milan Cerovský.³⁵ Veliteľ strediska sa snažil vytvoriť útvar na vysokej úrovni, aby nadriadeným preukázal zmysluplnosť jeho existencie. Dbal preto na poriadok a prísnu disciplínu vo všetkých ohľadoch: „Útvar sa rozbehol, bol skutočne bojaschopný. Na vysokej úrovni sme robili... rozvod do zamestnania bol s profesionálnymi vojakmi, to isté s vojakmi základnej služby si robili po jednotkách a jedenkrát do týždňa bolo urobené bojové rozdelenie vždycky v piatok na nástupišti útvaru, kde sme počítali vojakov... Každý deň sme mali nástup. Ráno o siedmej začínalo rozdelenie profesionálnych vojakov. Všetkých, lebo nás bolo málo v tom čase a rozdeľovali sa úlohy. My sme museli takto robiť. Inak by sme nikdy neboli tú robotu urobili. Niekomu sa to nepáčilo, ono je to také direktívne, ale ináč to nešlo. Niektorí ľudia museli robiť. Tam boli ľudia na funkciách dotiahnutí, ktorí nemali ani šajnu o robote. Z civilu myslím. Sa porušovali predpisy o tom, že tajné veci sa písali niekde tam, kde sa nemali písať...“³⁶

Prípravu a organizáciu výcviku zabezpečoval zástupca veliteľa VSD, ktorým bol od roku 1997 kpt. Ján Jasenovce. Mal na starosti výcvik, metodiku, plánovanie a zabezpečenie výcviku poddôstojníckej školy a školy dôstojníkov v zálohe: „Domobrana sa dosť podobala taktike boja mechanizovaných jednotiek. Nie tankových, pretože z tanku sa nezosadá... Ja som pôvodne ani nemyslel, že dostanem tú funkciu zástupcu veliteľa útvaru. Ja som pôvodne myslel, že pôjdem robiť náčelníka alebo šéfa učebnej skupiny.

³² VA-CR MO SR, VSD, 1995 – 2000, Z 03065. Vnútorý rozkaz veliteľa VSD v Žiline, Číslo: 8, 13. 5. 1997.

³³ VA-CR MO SR, VSD, 1995 – 2000, Z 03065. Vnútorý rozkaz veliteľa VSD v Žiline, Číslo: 18, 12. 8. 1997.

³⁴ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

³⁵ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 23, 39, 47.

³⁶ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

A pán Síkel, v tom čase veliteľ, mi ponúkol, aby som išiel robiť zástupcu.³⁷ Sformovanie domobrany v rámci ASR mjr. Jasenovec považoval za rozumný spôsob udržať vojsko schopné brániť Slovensko, ako to fungovalo aj v iných krajinách: „Myslím si, že aj logickým takým nejakým rozhodnutím bolo, že domobrana bol nový druh vojska, ktorý v tom čase za lacné peniaze doslova a do písmena... Bolo možné nachystať im zbrane, muníciu, výstroj kompletne. Zabezpečiť to hlavne z pohľadu z toho územia. Mne sa páčil ten princíp, či to boli Švajčiari, či sú to Rakúšania, Dáni, alebo v Amerike...“³⁸ Vypracovával plány výcviku, pričom sa snažil do nich zaraďovať aj pútavé a zaujímavé prvky. Zriadil učebný blok, ktorý sa využíval na teoretickú prípravu. Improvizoval, ako vedel, aj s pomocou vojakov ZVS. Okrem prípravy strážnych však nebolo ani v ohľade výcviku nič pripravené. Ďalší výcvik museli doslova vymýšľať, keďže nedostali žiadne pokyny, ako cvičiť domobranu: „My sme vychádzali aj z takeého predpokladu..., že my sme pre tie zálohy, ktoré sme pripravili, museli mať nachystanú prípravu komplet celú. To znamená po jednotlivých predmetoch: taktickej, streleckej, a tak ďalej... Dostať to znovu do nich a špecializovať sa na obranu územia, obranu infraštruktúry, v tom čase také tie dôležité veci ako napríklad železničné, cestné uzly, mosty, ďalej potom rôzne budovy, vysielacie, priemyselné podniky (strategické pokiaľ boli). Tak toto bol taký hlavný dôraz.“³⁹

Na tieto úlohy sa snažili v PŠ pripravovať poddôstojníkov v zálohe tak, aby dostali maximum vedomostí. V roku 1998 sa výcvik rozšíril o vrhanie ostrých ručných granátov. Dňa 24. februára 1998 príslušníci výcvikovej roty domobrany hádzali na posádkovej strelnici v Kamennej Porube ručné granáty RG-4. Dňa 23. apríla 1998 sa zasa v Kamennej Porube uskutočnilo kontrolné cvičenie vojakov základnej vojenskej služby VSD, „kde boli preskúšaní zo svojich praktických aj teoretických vedomostí“.⁴⁰ Úroveň výcviku sa každoročne vyhodnocovala, ako napr. v roku 1998: „V oblasti výcviku boli najlepšie výsledky dosiahnuté v streleckej príprave a základných poriadkoch najmä vo IV. výcvikovom období, kde boli dosiahnuté výborné výsledky... V logistike boli splnené všetky úlohy materiálneho a technického zabezpečenia výcviku a života telesa.“⁴¹ Nevyužil sa však potenciál rozvoja výcvikového strediska. Počítalo sa napríklad s krytím vzdušného priestoru, k takému výcviku už však nedošlo. Velitelia strediska však mohli byť so svojou prácou spokojní. Na úroveň nimi vycvičených poddôstojníkov mali pozitívne ohlasy: „Čo som bol veľmi rád, že sa nám tam podarilo rozvinúť tie zručnosti do takej miery,

³⁷ Archív autora. Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021. Mjr. Jasenovec patril k tým dôstojníkom, ktorých pplk. Síkel aktívne získal z Martina pre svoj útvar: „Nepoznali sme sa. My sme sa nikdy nevideli. Doslova to bolo o tom, že sa preťahovali dôstojníci z útvarov.“ Archív autora. Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

³⁸ Archív autora. Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

³⁹ Archív autora. Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

⁴⁰ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 23, 27.

⁴¹ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 43.

že tí vojaci, či už to boli tí velitelia, ktorí to riadili, ako aj tí ostatní, že sme na konci sa nemuseli hanbiť... Potom som zistil, že tie roky a tá snaha nebola zbytočná.“⁴²

Po ukončení základného výcviku sa každý štvrtrok konala slávnostná prisaha vojakov základnej služby. Väčšinou sa konala na nástupisku útvaru pred budovou č. 2 v kasárňach na Rajeckej ceste spolu s odvedencami celej žilinskej posádky. Napríklad 3. mája 1996 zložilo prisahu vyše 400 brancov. Na konci októbra 1996 však branci skladali slávnostnú vojenskú prisahu na Námestí Ľudovíta Štúra. Prvá (januárová) prisaha v roku 1997 bola z dôvodu chrípkovej epidémie vykonaná v priestoroch klubovne výcvikovej roty VSD s vylúčením verejnosti. Ostatné tri prisahy sa vykonali v súlade s nástupnými termínmi odvedencov na nástupisku útvaru. Prvá slávnostná prisaha v roku 1998 bola opäť výnimočná, pretože sa konala 30. januára na Námestí Andreja Hlinku v Žiline. Na vojenskej prisaha konanej 30. októbra 1998 v kasárňach bol medzi dôstojníkmi na tribúne prítomný aj vojenský pridelenec Spolkovej republiky Nemecko na Slovensku. V nasledujúcom roku sa prisahy konali v kasárňach, pričom prvá sa konala 29. januára 1999.⁴³

Rozkazom ministra obrany SR č. 56 o zmenách vo vystrojení vojakov ASR bolo od 1. júla 1997 zavedených 9 nových rozlišovacích znakov. Osobitný rozlišovací odznak bol zavedený aj pre domobranu. Tvorili ho dva skrížené dvojsečné rímske meče s hladkou čepeľou prekryté okrúhlym štítom. Čepeľ mečov mala symetrický tupý hrot a v reze bola kosoštvorcová. Záštit mečov bola hladká, rukoväť kanelovaná v tvare výpletu, hlavica kruhová. Odznak mal rozmery 24 x 23 mm a nosil sa na výložkách rovnošiat.⁴⁴ Vo februári 1998 poradca ministra obrany pre vojenské otázky Jozef Tuček oznámil, že je vytvorených šesť brigád po 2 261 osôb a 37 rôt domobrany. Pre prípad mobilizácie bolo k dispozícii materiálne zabezpečenie pre 25 000 domobrancov. Organizačné prvky domobrany mali byť rozmiestnené po celej SR. Do plného počtu by sa domobrana doplnila počas brannej pohotovosti. Jej úlohou bola ochrana dôležitých objektov v SR, boj s taktickými vzdušnými výsadbami a diverznými skupinami, pomoc pri evakuácii, záchranných a uvoľňovacích prácach. J. Tuček apeloval na vládu, aby legislatívne upravila ciele, úlohy a štruktúru domobrany, systém jej velenia, požiadavky na jej členov, ako aj

⁴² Archív autora. Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

⁴³ VA-CR MO SR, VSDo, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 14, 19, 23, 46; *Kronika mesta Žilina (Záznam udalostí za rok 1996)*, s. 13, 16. Dostupné online: <https://www.zilina.sk/userfiles/2015/co_sa_v_ziline_urobilo/Kronika_mesta_Zilina/Kronika_mesta_Zilina_1996.pdf>.

⁴⁴ *Hodnostné označenia v Armáde Slovenskej republiky*. Generálny štáb Armády SR – Správa výchovy a kultúry, 1998; PROKEŠ, Jakub. Nové hodnostné označenia a rozlišovacie znaky. In *Obrana*, 23. augusta 1997, s. 6; Hodnostní označení ozbrojených sil (Ozbrojené síly Slovenské republiky). In *atm*, 2003, č. 2, s. 20. V reprezentatívnej publikácii o slovenskej vojenskej symbolike po roku 1993 však autori mylne prisúdili domobrane odznak so skríženými puškami a okrúhlym štítom a odznak so skríženými rímskymi mečmi a okrúhlym štítom zasa naopak prisúdili pešiemu vojsku. PURDEK, Imrich – ZELIŽŇÁK, Peter a kol. *Vojenská symbolika Slovenskej republiky (Vojenské zástavy, rovnošaty, hodnosti, vyznamenania, znaky a odznaky)*. Bratislava : Magnet Press, 2006, s. 149.

ich finančné ohodnotenie: „Ku konkrétnemu budovaniu vojsk domobrany je potrebné politické rozhodnutie. Sme pred voľbami, preto je ťažko predpovedať ďalšie kroky.“⁴⁵

V roku 1998 fungoval v ASR jediný útvar domobrany – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline. Velil mu pplk. Jozef Síkel, zástupcom veliteľa bol mjr. Ján Jasenovec. Výcvikovej rote domobrany velil npor. Peter Bodorik, veliteľmi čiat boli por. Tomáš Hudec (1. čata) a ppor. Peter Tabak (2. čata). Výzbroj výcvikovej roty VSD tvorili pištole vz. 52, samopaly vz. 58, guľomety vz. 59, pancierovky RPG-7 a RPG-75. Vozový park tvoril UAZ-469, Praga V3S a Tatra 148.⁴⁶ Dôležitou časťou výcvikového strediska bol Organizačný prvok 3. brigády domobrany, ktorý mal zabezpečiť všetky logistické, personálne a technické úlohy potrebné na sformovanie tejto brigády. Pre celý personál brigády bol pripravený materiál na jeho vystrojenie a vyzbrojenie. Brigáda sa mala rozvinúť na území, ktoré jej bolo určené, s cieľom zabezpečenia funkčnosti systémov riadenia štátu a územnej správy v rámci ochrany dôležitých objektov, úsekov komunikačných uzlov, ciest a pod.⁴⁷ Materiál organizačného prvku bol uložený v rámci vystrojovacieho strediska vo veľkých paletách. Na skladoch boli väčšinou maskáče vz. 60, menej vz. 85. Zbrane a munícia boli zvlášť v osobitných skladoch. V prípade jeho rozvinutia by VSD bolo schopné kompletne vystrojiť 2 500 vojakov v priebehu 24 hodín (odev aj so zimnými doplnkami, obuv, veľká a malá poľná).⁴⁸

V priebehu roku 1998 došlo aj k pokusu uskutočniť spoločný výcvik s 5. plukom špeciálneho určenia, s ktorým VSD zdieľalo jedny kasárne. Jednou z úloh domobrany bol totiž boj proti nepriateľským výsadbom a záškodníkom. Išlo o iniciatívu veliteľov VSD: „My sme improvizovali, kde sa dalo... My sme spoluprácu robili s 5. plukom špeciálneho určenia. Robili sme cvičenia na Hájiku... Prežitie sme robili.“ Prebehlo jedno spoločné cvičenie, no pre zlyhanie spojenia bolo neúspešné. Výsadbári a domobranci sa vôbec nenašli. Zo strany špeciálnych síl potom nebol záujem zorganizovať spoločné cvičenia.⁴⁹ Ešte jedno sa však v roku 1998 predsa len uskutočnilo: „Raz nás pluk vyzval, 5. pluk, že či by nemohli ich jednotky robiť skryté pozorovanie a tie úlohy, ktoré takticky robili v takej väčšej jednotke. A my sme využili situáciu, keď sa vojaci presúvali peši z Kamennej Poruby dvadsať kilometrov do Žiliny. A ich úlohou bolo teraz, že kto koho skôr zistí... A myslím, že my sme boli celkom úspešní.“⁵⁰

Plk. Síkel rozbehol aj plodnú spoluprácu s miestnymi samosprávami. Prednosta Okresného úradu v Žiline ho telefonicky požiadal urobiť prednášku o domobrane pre všetkých starostov obcí Žilinského okresu. Musel si pripraviť hodinovú prednášku, pretože nestačilo povedať, že VSD cvičí veliteľov stráží. Pripravil si ju sám, keďže nemal konkrétne inštrukcie. Spolupráca sa nadviazala aj s krajským úradom, na čele ktorého

⁴⁵ Dostupné online: <<https://slovensko.hnonline.sk/221391-slota-chce-domobranu-tri-kraje-a-ochranu-republiky-zakonom-video>>.

⁴⁶ Dostupné online: < <https://www.valka.cz/5-vycvikove-stredisko-domobrany-1995-2001-t83858>>.

⁴⁷ JASENOVEC, Ján. *Poslanie a úlohy Výcvikového strediska domobrany Žilina*.

⁴⁸ Archív autora. Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

⁴⁹ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

⁵⁰ Archív autora. Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

v tom čase bol spisovateľ Mgr. Anton Straka: „My sme mali spoluprácu s Krajským úradom v Žiline. Organizovali sme pre nich také branné cvičenia... My sme mali takú spoluprácu s nimi ako málokto.“⁵¹ Rok 1998 bol na spoluprácu so samosprávami plodný: „Darilo sa nám veľmi krásne. Našli sme si spoluprácu s mestom... Výraznou mierou sme sa podieľali na spolupráci so samosprávami miest a obcí kraja Žilina a Krajským úradom Žilina organizovaním spoločných akcií, streleckých súťaží a propagácie Výcvikového strediska domobrany na verejnosti v rámci akcií Domobrana deťom a spoluprácou so Slovenským zväzom vojakov v zálohe.“⁵² V júni 1999 napríklad VSD zabezpečovalo na posádkovej strelnici v Kamenej Porube streleckú súťaž, ktorú organizovala Rada obrany Žilinského kraja. V priebehu toho istého mesiaca príslušníci VSD propagovali svoj útvar aj ukážkami výcviku domobrany v obciach Katlina, Lietavská Lúčka a Turie. Dňa 3. augusta 1999 sa konalo spoločné zamestnanie veliteľstva a štábu VSD s civilnou obranou Žilinského kraja z odbornej prípravy. Akcia sa uskutočnila v priestore Kamenej Poruby a riadil ju mjr. Jasenovce.⁵³

Velenie VSD pripravovalo rôzne športové akcie aj pre vojakov ZVS. Dňa 1. októbra 1996 vo VSD vznikol futbalový a turistický oddiel. Turistický oddiel viedol mjr. Pavol Lajčiak. Turistické pochody v rámci tzv. Domobraneckej 100 – Po stopách slovenských dobrovoľníkov mali štyri etapy: dve Malofatranské, Kysuckú a Strážovskú. Vojaci mali možnosť spoznať prírodné a kultúrne krásy regiónu, preverili si fyzickú zdatnosť, prírodné a zemepisné poznatky. Tieto pochody sa pod vedením mjr. Lajčiaka uskutočňovali aj v nasledujúcich rokoch. V roku 1997 sa osvedčené etapy uskutočnili v každom výcvikovom štvrťroku. Bol o ne pomerne veľký záujem a u zúčastnených vojakov mali pozitívny ohlas. Toho roku sa 12. decembra, ktorý bol pamätným dňom VSD, uskutočnila aj jedna výnimočná akcia. Vojaci mali najprv prednášku o zimnej výprave slovenských dobrovoľníkov a bitke pri Budatíne z 11. decembra 1848. Potom nasledoval pochod po stopách slovenských dobrovoľníkov. Domobranecká 100 pokračovala aj v novom roku. Malofatranská etapa sa pod vedením mjr. Lajčiaka a kpt. Mariána Urbánka (nastúpil k VSD v roku 1997) uskutočnila už 11. januára 1998. Zúčastnilo sa na nej 19 vojakov ZVS. Dňa 21. januára nasledovala Strážovská etapa, ktorej cieľom bol Lietavský hrad, a 15. februára Kysucká etapa, na ktorej sa zúčastnilo 20 vojakov. Strážovská etapa Domobraneckej 100 sa konala aj 5. apríla 1998. Mjr. Lajčiak a 20 vojakov toho dňa vyrazili do Súľovských skál. V roku 1999 sa 11. a 18. apríla uskutočnili dve Malofatranské etapy Domobraneckej 100 s účasťou 48 vojakov. V dňoch 13. – 15. augusta 1999 sa príslušníci VSD-o pod vedením por. Tomáša Hudeca zúčastnili aj na Národnom výstupe na Kriváň.⁵⁴

⁵¹ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

⁵² VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 43.

⁵³ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 49-50.

⁵⁴ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 12, 17, 19, 23, 27, 49.

Okrem výcviku a zlepšovania fyzickej prípravy velenie VSD venovalo pozornosť aj ideovej príprave a výchove vojakov. Výcvikové stredisko domobrany ideovo ukotvili na tradícii slovenských dobrovoľníckych výprav z rokov 1848/49. Okrem prednášok a Domobraneckej 100, inšpirovanej udalosťami meruôsmych rokov, sa to na začiatku roku 1999 prejavilo aj snahou premenovať VSD na Budatínske výcvikové stredisko domobrany. Velenie VSD si okrem toho každoročne pripomínalo výročia vypuknutia Slovenského národného povstania a oslobodenia Slovenska Červenou armádou. Táto tradícia sa začala 30. apríla 1996 kladením vencov pri príležitosti 51. výročia oslobodenia k pomníku na cintoríne Červenej armády na Bôriku pri Žiline, kde je pochovaných 1 907 sovietskych vojakov, a 5. mája účasťou na oslavách oslobodenia na vrchu Javorina neďaleko obce Stráňavy položením vencov k pamätníku 1. čs. armádneho zboru. Dňa 28. augusta 1996 vojaci VSD zabezpečovali dôstojný priebeh osláv 52. výročia vypuknutia SNP pri pomníku francúzskych partizánov na vŕšku Zvonica pri obci Strečno. Na rovnakých pamätných miestach sa konali oslavy 52. výročia oslobodenia 30. apríla a 4. mája 1997 a 53. výročia SNP 29. augusta 1997, 30. apríla a 10. mája 1998 i 54. výročia oslobodenia v roku 1999. Pri príležitosti 55. výročia SNP sa 27. augusta 1999 konal aj slávnostný nástup celého útvaru (celkom 148 vojakov a 9 občianskych zamestnancov). Následne sa delegácia VSD zúčastnila na krajských oslavách SNP pri pomníku francúzskych partizánov pri Strečne a jedna čata pod velením npor. Huleja zároveň zabezpečovala oslavy Povstania v obci Makov.⁵⁵

Osobitnou kapitolou je spolupráca s cudzími armádami. Iniciatívne ju nadväzovalo najmä velenie VSD. Po prvej návšteve pplk. Síkela v USA nasledovalo ďalšie nadväzovanie kontaktov v zahraničí. V dňoch 2. – 7. novembra 1996 bol na služobnej ceste v Dánsku náčelník štábu VSD mjr. Ing. František Kelemen.⁵⁶ Najužšiu spoluprácu stredisko nadviazalo s Národnou gardou USA, pričom sídlo jej velenia – štát Indiana – bol partnerským štátom Slovenskej republiky. Došlo k vzájomným návštevám a odovzdávaniu si skúseností a poznatkov priamo vo výcvikovom stredisku a vo výcvikovom priestore Národnej gardy v štáte Indiana. Slovenská delegácia navštívila sídlo Národnej gardy v lete 1998. Američania slovenským dôstojníkom všetko platili. Dostali luxusné ubytovanie aj peňazí viac, ako mali oficiálne dostať. Na Dni slovenských ozbrojených síl Slovákom dokonca americká vojenská kapela na príkaz gen. Mitchella zahrála slovenskú hymnu.⁵⁷ Cesta do USA bola prínosom aj pre zástupcu veliteľa VSD mjr. Jasenovca: „Ja som to videl v Spojených štátoch, ale nie len tam... To bola cesta pre tento štát. Hasičov máme, ale málo. Veď to, čo majú v Národnej garde, vymyslieť to tuná, veď to nie je zložitá vec. Zároveň sa školia dôstojníci v zálohe.“⁵⁸ Slovenskí velitelia si uvedomili, že „tento druh vojska mal svoje opodstatnenie, pričom s minimálnymi nákladmi potrebnými

⁵⁵ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 12, 16-17, 27, 49-50.

⁵⁶ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 13.

⁵⁷ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

⁵⁸ Archív autora. Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

na vystrojenie a vyzbrojenie takto pripravení vojaci dokázali zabezpečiť mnohé z úloh, ktoré ostatné druhy vojsk bežne neposkytovali“.⁵⁹

Študijné cesty do zahraničia v nasledujúcom období oplatili zahraničné delegácie návštevami vo VSD. Pplk. Síkela táto spolupráca tešila: „Našli sme si spoluprácu s ďalšími útvarmi. Dokonca začali k nám chodiť návštevy zo zahraničia. Prišli k nám Dáni, boli sme pozvaní do Rakúska. Rakušáci boli u nás, rakúska domobrana. Tam tá spolupráca, to šlo jedno za druhým.“⁶⁰ Pomerne bohatý bol na zahraničné návštevy rok 1998. V októbri 1998 prišli do VSD dve zahraničné návštevy. Dňa 1. októbra to bola delegácia z Maďarska a 30. októbra 1998 navštívil stredisko vojenský pridelenec Spolkovej republiky Nemecko pplk. gšt. Frölich, ktorý sa zúčastnil aj na slávnostnej vojenskej prísahe vojakov narukovaných 1. októbra. V dňoch 10. – 13. novembra 1998 navštívila VSD delegácia teritoriálneho vojska z Rakúska (plk. Bruno, mjr. Novak, mjr. Hulak, mjr. Piebek, kpt. Wallner). Napokon 15. – 19. novembra 1998 zavítala do Žiliny aj delegácia americkej Národnej gardy zo štátu Indiana, kde bol pplk. Síkel na návšteve v roku 1996 a s ďalšími kolegami aj v lete 1998. Delegáciu tvorili plk. Horac Hopkins, plk. David Thorton, pplk. Rodney Merrell, pplk. Eddy Autley, pplk. Shorter a čat. Mia Dias. Delegácia prišla na Slovensko za účelom výmeny skúseností, pričom jej členovia vyjadrili nádej, že vzájomné partnerstvo sa posilní a bude pokračovať. Od 21. do 23. júna 1999 navštívila VSD aj delegácia Armády Dánskeho kráľovstva na čele s náčelníkom generálneho štábu a veliacim generálom dánskej domobrany. Poslednou zaznamenanou zahraničnou návštevou vo VSD bola návšteva nemeckej delegácie 15. februára 2000.⁶¹

Spolupráca s Národnou gardou Spojených štátov amerických vyústila do iniciatívy veliteľa VSD preložiť do slovenského jazyka príručku pre výcvik vojakov a dôstojníkov americkej Národnej gardy. Išlo o *Vojenskú poľnú príručku, časť IV – výcvik a Inštrukcie Národnej armádnej dôstojníckej školy* vydané v júni 1993. Prekladom boli na začiatku roka 1999 poverení traja vojaci ovládajúci anglický jazyk: Milan Belica, Milan Matejka a Pavel Mičianik. Príručky boli preložené, prepísané do počítačov, vytlačené a zviazané. Pplk. Síkel ich následne odoslal na MO SR a GŠ ASR.⁶² Ani na ministerstve obrany, ani na generálnom štábe však neprejavili o tieto materiály záujem: „My sme sa vrátili zo Spojených štátov amerických a nikto od nás nič nechcel.“⁶³ V tom čase bol zavedený aj rukávový znak VSD. Navrhol ho pplk. Jozef Síkel, graficky ho spracovali des. Róbert Hvorečný a des. ašp. Ján Březík. Išlo o zelený čierno olemovaný kruhový štít s modifikovaným rozlišovacím znakom domobrany z roku 1997 v centre. Na zlatých prekrížených dvojsečných rímskych mečoch bol umiestnený ranogotický trojuholníkový štít s erbom mesta Žilina. Po obvode znaku v jeho hornej časti bol umiestnený zlatý nápis VÝCVIKOVÉ STREDISKO DOMOBRANY a v jeho spodnej časti bol zlatý nápis ŽILINA. Nášivku

⁵⁹ JASENOVEC, Ján. *Poslanie a úlohy Výcvikového strediska domobrany Žilina*.

⁶⁰ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

⁶¹ VA-CR MO SR, VSDo, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 31, 33, 35, 37, 43, 48-49, 55.

⁶² Archív autora. Rukopisy prekladov vojenských príručiek Národnej gardy.

⁶³ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

s týmto znakom dostali príslušníci VSD na konci roku 1998, hoci oficiálne schválený nebol.⁶⁴ Vo februári 1999 bol znak VSD upravený. Štít mal oválny tvar čiernej farby zlato olemovaný. V strede bol zlatý rozlišovací znak vojska domobrany s kruhovým štítom. V štíte bol zelený dvojkříž so štyrmi koreňmi prevzatý z mestského erbu Žiliny. Zlaté nápisy ostali zachované s tým, že horný nápis bol rozšírený do podoby BUDATÍNSKE VÝCVIKOVÉ STREDISKO DOMOBRANY. Návrh pre Armádne výtvarné štúdio v Bratislave spracoval rovnaký tím ako prvú podobu znaku.⁶⁵

Organizačná štruktúra domobrany bola v roku 1999 pomerne jednoduchá. Priamo pod GŠ SR spadalo Výcvikové stredisko domobrany, šesť brigád a 37 samostatných rôt domobrany. Brigáda domobrany mala byť zložená z veliteľstva brigády, piatich peších práporov, práporu vel. a bojového zabezpečenia, roty technického zabezpečenia, roty materiálneho zabezpečenia, obväziska a protiletadlovej čaty. Samostatnú rotu domobrany tvorilo veliteľstvo roty, štyri pešie čaty a mtez. VSD bolo zložené z veliteľstva výcvikového strediska, zabezpečovacej čaty, výcvikovej roty a roty prípravy záloh. Jeho úlohou bolo vykonávať „výcvik veliteľov družstiev a čiat pre strážne jednotky“ a tiež „odborné školenia veliteľov brigád a rôt domobrany z okresných vojenských správ“.⁶⁶ Stredisko malo k 15. februáru a k 31. decembru 2000 rovnaký početný stav 79 vojakov a 10 občianskych zamestnancov. K 31. decembru 2002 sa však už VSD v Žiline v štruktúre ASR nepočítalo.⁶⁷

Vláda totiž prijala nový strategický dokument *Dlhodobý plán rozvoja štruktúry Ozbrojených síl Slovenskej republiky – Model 2010*, ktorý bol založený na individuálnej obrane a zároveň vytváral priestor pre integráciu Slovenska do Severoatlantickej aliancie (NATO). Malo ísť o prvú komplexnú reformu slovenskej armády.⁶⁸ Tento projekt predpokladal standardizáciu individuálneho výcviku, ktorá prebiehala vo výcvikových základniach a bojových jednotkách na 32 rôznych miestach. Táto prax prinášala viacero problémov. V bojových jednotkách sa na výcvik vytvárali dočasné štruktúry, čo narušalo ich stálu organizačnú štruktúru. Velitelia družstiev tak boli využívaní na individuálny výcvik, čo narušalo spoločný výcvik bojových jednotiek. Velitelia týchto jednotiek sa nemohli sústrediť na výcvik celých útvarov. Napriek jednotným výcvikovým programom sa ťažko zabezpečovala standardizácia výcviku. Kvalita výcvikových zariadení bola rôzna, a teda

⁶⁴ Tento znak nebol predložený na prerokovanie Komisii pre vojenskú symboliku, čo bol poradný orgán ministra obrany, preto ani nebol oficiálne povolený alebo zamietnutý. V tom čase však ešte do vytvárania a nosenia vojenskej symboliky na rovnošatách nebol zavedený poriadok. List Imricha Purdeka autorovi, 7. 4. 2022.

⁶⁵ Archív autora. Armádne výtvarné štúdio Bratislava, Budatínske výcvikové stredisko domobrany. Pplk. Sikel bol naň hrdý: „Toto bola naša iniciatíva... To sme si vymysleli my sami, ale keď sa už dával návrh oficiálny... tam už musel byť presný návrh, muselo byť rozkreslené všetko na milimetre. Doslova na milimetre. A presne všetko, čo v tom znaku je, museli sme si zdôvodniť.“ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

⁶⁶ *Armáda Slovenskej republiky 1999*, s. 36-37, 41.

⁶⁷ Archív autora, Vel. pozemných síl ASR, K. č.: 061/1-2. Mierová organizačná štruktúra pozemných síl – cieľový model, Tajné!, príloha 1.

⁶⁸ Model 2015 (Dlhodobý plán rozvoja ministerstva obrany s výhľadom do roku 2015). Dostupné online: <<https://www.mosr.sk/data/files/834.pdf>>.

rozdielna bola aj úroveň výcviku. Prevádzkovanie a udržiavanie takého veľkého počtu výcvikových zariadení sa považovalo za neefektívne. V roku 2002 sa predpokladalo sústrediť výcvik do 9 – 15 miest v rámci pozemných síl. Konceptcia *Model 2010* však predpokladala, že do roku 2006 ostane len jediná výcviková základňa v rámci celej ASR. Tá mala mať 1 prápor pre základný výcvik, 1 prápor pre odborný výcvik špecialistov a 1 prápor pre výcvik profesionálnych dôstojníkov.⁶⁹ V tejto koncepcii nebolo pre VSD miesto. Jeden z tvorcov *Modelu 2010* (vtedajší veliteľ pozemných síl) genmjr. Jozef Blizman zdôvodnil zrušenie VSD jeho nepotrebnosťou: „Lebo to výcvikové stredisko nemalo zmysel, keďže sa necvičilo. Tam nebolo koho cvičiť. My sme zálohy necvičili niekoľko rokov. Niekoľko, môžem povedať viac ako desať rokov... Nám nešlo v tej dobe o to, aby my sme cvičili jednotlivcov alebo malé skupiny ľudí, pretože to nám nepomohlo.“⁷⁰

VSD v Žiline sa tak stalo obeťou tejto novej koncepcie armády. Jediná výcviková základňa pre celú armádu je v prípade akéhokoľvek konfliktu mimoriadne zraniteľná a určite by ani nebola schopná kapacitne naplniť potreby armády. Likvidácia veľmi dobre fungujúceho špecializovaného výcvikového strediska pre domobranu, ktoré navyše nevyčerpalo svoj potenciál rozvoja, bolo z tohto hľadiska chybou. Gen. Blizman informoval o zrušení VSD jeho veliteľa pplk. Síkela osobne: „To bolo tak niekedy v lete, lebo bolo veľmi teplo, keď som čakal na veliteľa pozemných síl aj s plukovníkom Krištofiakom, veliteľom 5. pluku špeciálneho určenia. V lete nejak to bolo, v auguste, v júli. Prešiel si celý útvar, sedeli sme... Pýtam sa priamo... A vtedy tá informácia prišla, že určite nemáme pomoci. Skončíme. Mí to povedal do očí.“ Pre veliteľa VSD to bol úder: „Ľudí ste naťahali, dôstojníkov, civilov z celého možného okolia. Teraz my, ja som im musel oznámiť, že končíme. Viete, čo to je!? Pohovory s nima robiť. Dávať ich vtedy ešte na okresný úrad...“ Informáciu sa rozhodol nerozširovať medzi podriadenými okrem najvyššieho kruhu velenia strediska: „My sme to neoznamovali. My sme to všetko držali v tajnosti. My sme to držali v tajnosti, lebo sme si mysleli, že zachránime ešte tých domobrancov. Oni o tom už vedeli, moji najbližší. Ale povedzte ľuďom, že končíme. To by sa vám boli rozprchli všetci preč. To by bol koniec. Ale tu sa jednalo o to, že byty boli sľúbené. Teraz čakali na byty niektorí...“⁷¹

Veliteľ a zástupca veliteľa VSD sa všemožne snažili zvrátiť rozhodnutie o zrušení strediska. Stretli sa s veliteľom domobrany gen. Jánom Pančíkom na pracovnom obede v Žiline a snažili sa získať jeho podporu pre zachovanie strediska.⁷² Gen. Pančík navštívil VSD 11. februára 2000 „s cieľom zoznámenia sa s domobranou, výmenou skúseností z výcviku“. Do kroniky útvaru na záver svojej návštevy napísal: „Želáme Vám, aby Vás nezrušili!“⁷³ Pplk. Síkel a mjr. Jasenovc boli aj na ministerstve obrany u gen. Milana

⁶⁹ VA-CR MO SR, f. 368, zv. S 130, 2001. Porada veliteľa poz. síl ASR, Č.: 6004/190, Trenčín 24. 10. 2001.

⁷⁰ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Blizmanom, Prešov 8. 2. 2022.

⁷¹ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

⁷² Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021; Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

⁷³ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 55.

Stráňavu. Pplk. Síkel ho poznal osobne: „Stráňavu som ja osobne poznal, tak som k nemu mohol kedykoľvek prísť. Pán generál Stráňava opäť nemal nejakú takú snahu, lebo myslím, že on vedel, že skončí takisto... Ani nemal snahu potom už s nami jednať.“⁷⁴ Jedine veliteľ pozemných síl gen. Blizman nedával veliteľom VSD falošné nádeje: „Veliteľ pozemných síl nám povedal akurát to, že končíme, že on nie je schopný tomu zabrániť. A ho to mrzelo kvôli tomu, že to videl. Videl tie priestory výcvikové.“⁷⁵ VSD 6. apríla 2001 navštívil aj nový minister obrany Peter Stank a 7. mája premiér Mikuláš Dzurinda. Ani tieto návštevy však nepomohli zachovať existenciu Výcvikového strediska domobrany. Príznačný je zápis M. Dzurindu v kronike útvaru, ktorý je symbolicky aj posledným zápisom kroniky, kde uviedol len naučené a dookola opakované frázy o euroatlantických štruktúrach: „S vďakou za dobrú službu a so želaním, aby aj Armáda SR, jej zložky a útvary naďalej prispievali k nádejnému smerovaniu našej vlasti do euro-atlantických štruktúr. Mikuláš Dzurinda.“⁷⁶

Napriek všetkému vynaloženému úsiliu o zachovanie funkčného útvaru, napokon prišiel rozkaz o zrušení VSD k 1. októbru 2001: „No, skončila aj táto etapa. Prišiel oficiálne rozkaz, že sa rušíme. Mali sme vypracovaný plán na likvidáciu útvaru... Tam jako supi sa na nás pustili tí veliteľia ostatných útvarov. Všetky chceli zaujať naše miesto... Ja som počul, že to je politické rozhodnutie. Priamo z úst svojho šéfa, že on to nemôže zmeniť.“⁷⁷ Namiesto VSD v Žiline sa v Martine vytvorila Výcviková základňa mechanizovaného a tankového vojska, prieskumu a domobrany (1. októbra 2001 – 1. októbra 2004). Táto základňa mala zabezpečovať výcvik pre všetky druhy pozemných vojsk. V nasledujúcich rokoch až do súčasnosti bola viackrát zreorganizovaná, pričom samotný názov domobrany sa z jej názvu postupne vytratil.⁷⁸ Od 2. 10. 1995 do 31. 12. 1999 prešlo Výcvikovým strediskom domobrany v Žiline celkom 1 557 vojakov základnej vojenskej služby. Z tohto počtu 1 296 mužov absolvovalo poddôstojnícku školu, 128 školu dôstojníkov v zálohe a 133 absolvovalo ZVS v zabezpečovacej čate. Za celé obdobie existencie VSD v ňom prešlo asi 2 000 vojakov ZVS (PŠ ročne absolvovalo v priemere 300 a ŠDZ asi 30 vojakov, spolu ročne okolo 330 mužov). Priemerný početný stav útvaru bol do rozhodnutia o jeho zrušení zhruba 190 ľudí (v roku 1998 to bolo 192 a v roku 1999 v priemere 189 ľudí). Velitelia strediska mali od iných útvarov pozitívne ohlasy na úroveň nimi vycvičených poddôstojníkov.⁷⁹ Pplk. Síkel bol preto s fungovaním svojho útvaru spokojný: „Darilo sa nám skutočne vo všetkom... V rámci hodnotení, čo sme boli, vždycky sme boli dobrí.

⁷⁴ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021; Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

⁷⁵ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

⁷⁶ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 66, 69.

⁷⁷ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

⁷⁸ Dostupné online: <<https://www.valka.cz/topic/view/83825/Vycvikova-zakladna-mechanizovaneho-a-tankoveho-vojska-pruzkumu-a-domobrany-2001-2004>>.

⁷⁹ VA-CR MO SR, VSD, šk. č. 14, Z 03065. KRONIKA – Výcvikové stredisko domobrany v Žiline (vedená od 1. 6. 1996), s. 9, 19, 43, 46, 49, 50-51.

Zabehali sme sa veľmi rýchlo... Tam boli takí ľudia... Zapálení ľudia, ktorí chceli urobiť všetko preto, aby sme prežili.⁸⁰ Nebolo však všetko len úspešné a všetci zapálení. Pplk. Síkel sa chtiac-nechtiac musel zmieriť vo svojom útvare aj s ľuďmi, ktorých by tam najradšej nevidel: „Viete, koľko sme mali tam ľudí, ktorí tam boli dosadení z funkcie zhora? Priamo dosadení. Lebo to bol útvar, kde sa nemuseli báť, kde mohli bez problémov žiť. Na nejaké cvičenia sme nechodili... Takže oni ich tam chceli zažiť, doslova jak sa to hovorí po vojensky.“⁸¹

Pre zástupcu veliteľa mjr. Jasenovca bolo VSD, keďže stredisko riadil priamo Trenčín a nebol tam žiadny medzistupeň velenia, neštandardný útvar: „Trošku mi to prišlo také nechcené dieťa.“ Napriek tomu pristupoval k organizovaniu výcviku zodpovedne a spolu s kolegami pripravoval aj nové, moderné formy výcviku: „Ja som už v tom čase, keď sme my boli, tak sme chystali také veci... ako to urobiť, aby tá logika obrany mosta bola zabezpečená alebo logika nejakého iného objektu – výrobného podniku a podobne. Takže my sme to už mali takto pripravené. A do tohto sa mohlo ísť. No, bohužiaľ, tento model je zatiaľ spiaci.“⁸² Aj mjr. Jasenovec bol náročný na podriadených, čo mu popularitu neprineslo: „Keď niekto vyžaduje, nie vždycky je populárny. Ktokoľvek nevyžaduje, tak je múdry, super, perfektné... A vidím to aj dneska, aj v celej tej spoločnosti. Ale už v tom čase bolo cítiť takú apatiu. Kto jednoducho nechcel, iba prežíval...“⁸³ Na prelome tisícročí sa v armáde naozaj rozšírila apatia a demoralizácia, ktorá zasiahla predovšetkým profesionálnych vojakov a z nich sa prenášala na vojakov základnej vojenskej služby. Jej odrazom bol otvorený list ôsmich vysokoškolákov (absolventov ZVS v 13. mechanizovanej brigáde Komárno a Bratislava) publikovaný v roku 2001, v ktorom verejne pranierovali v tom čase všeobecne rozšírené pomery v armáde. Po podrobnom opísaní rôznych neduhov, podvodov, klamstiev, krádeží a apatie dospeli k nasledovnému pohľadu na ASR: „Je inštitúcia chorá, jej systém a organizácia je prežitá, ak nepovieme rovno prehnitá... Armáda je spoločnosť uzavretá, ktorá si svoje tajomstvá bedlivo stráži. Bežný človek do nej nevidí, nemôže ju kontrolovať. Niektorí jej zamestnanci sa často správajú ako mafiáni: jeden na druhého nič neprezradí, i keď vie, že onen práve pácha nekalú činnosť... A vojaci? Tým je to jedno, veď ,oni sú tu nasilu‘, povie vám každý z nich.“⁸⁴ O to cennejší bol v takejto situácii prístup bývalého veliteľa a zástupcu veliteľa VSD k svojej práci.

Veliteľstvo domobrany v Topoľčanoch

Dlhodobý plán rozvoja štruktúry Ozbrojených síl Slovenskej republiky – Model 2010 počítal aj s domobranou, no v inej podobe, ako to bolo v roku 1995. Tvorbu koncepcie ozbrojených síl v dlhodobom horizonte mal na starosti náčelník operačnej správy GŠ

⁸⁰ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

⁸¹ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

⁸² Archív autora. Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

⁸³ Archív autora. Rozhovor s Jánom Jasenovcom, Rajec 28. 7. 2021.

⁸⁴ So Švejkom do NATO? (Neoficiálna správa o neoficiálnom stave v armáde SR – otvorený list). In *dominofórum*, 2001, č. 7, s. 6.

ASR (1997 – 2000) gen. Jozef Blizman spolu s náčelníkom štábu operačného plánovania. Snažili sa nájsť nový a efektívny spôsob, ako zabezpečiť obranyschopnosť Slovenska: „Ako zabezpečiť, v tej dobe samostatne, obranu Slovenskej republiky v prípade konfliktu? Čiže základná myšlienka bola tá: sme samostatní a potrebujeme sa vedieť ubrániť z rôznych možných, teoreticky možných, strategických a operačných smerov. Čiže v tomto smere, keď my sme robili strategické vyhodnotenie potrieb obranyschopnosti samostatného Slovenska, tak sme prišli k záveru, že v mierovej štruktúre tieto ozbrojené sily toho schopné nie sú. Preto sme hľadali, akým spôsobom po zmobilizovaní, prípadnom, vytvoriť takzvanú vojnovú operačnú štruktúru ozbrojených síl a vyšlo nám, že k tomu, aby sme túto úlohu mohli teoreticky zvládnuť v prípade konfliktu, potrebujeme okrem mierových síl ďalších 10 peších brigád. Len bola otázka, ako ich usporiadať, ako ich do tej organizačnej štruktúry vojnovej armády osadiť a aký tomu dať názov. No, po dlhých diskusiách aj s generálom Tuchyňom, v tej dobe náčelníkom generálneho štábu, sme prišli k záveru, že by bolo potrebné to zaradiť do kategórie domobrany s tým, že treba to organizačne nejakým spôsobom usporiadať.“⁸⁵ Nešlo tu už teda o vybudovanie domobrany ako čisto teritoriálneho vojska, ale predovšetkým o doplnenie vojnovej armády pravidelnými pešimi brigádami vyzbrojenými ťažkými zbraňami. To bol zásadný odklon od myšlienky domobrany, ako ju na začiatku roku 1996 sformuloval plk. Stráňava.

Kvôli zastrešeniu 10 záložných peších brigád sa autori *Modelu 2010* rozhodli vytvoriť veliteľstvo domobrany: „Keď generál Tuchyňa odišiel, generál Cerovský sa stal náčelníkom generálneho štábu v deväťdesiatom ôsmom, tak sme v tomto smere my dvaja dosť intenzívne spolupracovali a dopracoval som sa k tomu záveru, že by sme k 1. 1. 2000, vtedy, keď v podstate vzniklo veliteľstvo pozemných síl, vzdušných síl, čiže fundamentálna reorganizácia bývalej Armády Slovenskej republiky, tak v podstate sme riešili otázku: dobre, bude veliteľstvo pozemných síl, v mieri bude mať v podstate dve brigády (prešovskú, topolčiansku) a pridružené útvary. A čo teraz potrebujeme vytvoriť k tomu, aby sme tých takzvaných desať peších brigád zmobilizovaných mali pod nejakým veliteľstvom, ktoré by to riadilo. Samozrejme, nemôže to riadiť priamo veliteľstvo pozemných síl, lebo to by bolo nezvládnuteľné. No tak vtedy sme vymysleli, že teda urobíme tie brigády mierové tak, že Topolčany z toho vyberieme, vytvoríme z toho veliteľstvo domobrany a budeme mať štyri mobilizačné základne... Keď sme toto vymysleli, tak tieto štyri mobilizačné základne pod velením Veliteľstva domobrany v Topolčanoch mali za úlohu mobilizačne v prípade potreby zmobilizovať, vytvoriť, zladit', pripraviť na vedenie operácií týchto desať peších brigád. Materiál pre tieto brigády, vrátane techniky, bol uložený ešte z bývalých zásob federálnej armády... Čiže toto sa k 1. 1. 2000 vytvorilo a fungovalo to do roku 2002.“⁸⁶

Na základe týchto plánovaných štruktúrnych zmien boli k 31. marcu 2000 zrušené 1. a 2. armádny zbor. Dňa 1. apríla 2000 vzniklo na základe rozkazu ministra obrany č. 03/2000 v Topolčanoch z 1. armádneho zboru Veliteľstvo domobrany (VD). Sídlilo

⁸⁵ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Blizmanom, Prešov 8. 2. 2022.

⁸⁶ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Blizmanom, Prešov 8. 2. 2022.

v Jaselských kasárňach a bolo podriadené Veliteľstvu pozemných síl. Jeho veliteľom bol počas celej existencie generálmajor Ján Pančík. Náčelníkmi štábu boli plk. Ing. Marián Gürtler (od 1. októbra 2000 do 30. septembra 2001) a plk. Ing. Ján Kantárik (od 1. októbra 2001 do 30. septembra 2002).⁸⁷ Gen. Pančík sa tak po štyroch rokoch opäť vrátil k domobrane. Tri mesiace bol posledným veliteľom 1. AZ v Topoľčanoch. Veliteľstvo 1. AZ sa pod jeho velením transformovalo na Veliteľstvo domobrany. V tom čase sa už dokončovali organizačné práce na vytvorení domobrany: „Malo to byť také veľké, že malo podriaďiť prakticky všetky teritoriálne vojenské veci, čiže krajské správy vojenskej dopravy, krajské vojenské a okresné vojenské správy, potom ďalšie tie tylové veci... Bola myšlienka podriaďiť záchranné pluky CO. Aj tie mali byť pod domobranou. Lenže vnútro sa cuklo, nedovolili to. Nakoniec sa to okresalo...“⁸⁸ K 1. aprílu 2000 vznikol vo Vajnorochoch aj prieskumný prápor domobrany sformovaný na základe 1. prieskumného práporu. Sídlil vo vajnorochských kasárňach a bol priamo podriadený Veliteľstvu domobrany. Prápor tvorili veliteľstvo a štáb práporu, 2 prieskumné roty a výcviková rota.⁸⁹

Veliteľstvo domobrany malo po svojom vzniku podriadených 12 mierových útvarov, ktoré v prípade vojny vytvárali 48 doplnkov.⁹⁰ Veliteľstvu domobrany boli v roku 2000 podriadené: prápor zabezpečenia velenia domobrany (Topoľčany), prieskumný prápor domobrany (Bratislava), 1. základňa ženijnjej techniky a materiálu (Sereď), 2. základňa ženijnjej techniky a materiálu (Banská Bystrica), 13. mechanizovaná brigáda (Bratislava), 23. mechanizovaná brigáda (Kežmarok), 2. delostrelecká brigáda (Brezno), mobilizačná základňa Senica a 4. mobilizačná základňa (Mokrad').⁹¹ Zo štyroch plánovaných mobilizačných základní bola k 31. decembru 2000 personálne naplnená len 4. mobilizačná základňa v Mokradi. Ostatné tri základne existovali len rámcovo a personálne obsadené zatiaľ neboli. VSD v Žiline bolo stále podriadené priamo Veliteľstvu pozemných síl v Trenčíne. Celkovo bolo vo všetkých útvaroch domobrany na konci roku 2000 zaradených 4 232 vojakov a 389 občianskych zamestnancov. Všetky tri brigády sa mali postupne reorganizovať na mobilizačné základne domobrany. Reorganizácia čakala aj ostatné útvary. Z 1. základne ženijnjej techniky a materiálu mal vzniknúť 1. ženijný a záchranný prápor a z 2. základne ženijnjej techniky a materiálu zasa 2. ženijný a záchranný prápor. Mobilizačná základňa Senica mala zaniknúť, rovnako ako VSD v Žiline a prieskumný prápor domobrany. Nové útvary domobrany mali byť plne personálne obsadené do konca roka 2002. Boli naplánované aj tabuľkové stavy personálu týchto útvarov. Mierový stav útvarov domobrany mal dosiahnuť celkový počet 2 876 vojakov a 348 občianskych zamestnancov.⁹²

⁸⁷ VA-CR MO SR, f. 368, zv. 113, MO SR, Inšpekcia ministra, Č. p.: IMO-4010/20-113, 13. 6. 2001; Dostupné online: <<https://www.valka.cz/Velitelstvi-domobrany-2000-2002-t43165>>.

⁸⁸ Archív autora. Rozhovor s Jánom Pančíkom, Topoľčany 15. 7. 2021.

⁸⁹ Dostupné online: <<https://www.valka.cz/topic/view/43178>>.

⁹⁰ Archív autora. Príhovor veliteľa domobrany pri príležitosti ukončenia činnosti Veliteľstva domobrany, s. 2.

⁹¹ Archív autora, Vel. pozemných síl ASR, K. č.: 061/1-2. Mierová organizačná štruktúra pozemných síl (k 31. 12. 2000), Tajné!, príloha 5.

⁹² Archív autora, Vel. pozemných síl ASR, K. č.: 061/1-2. Programové prvky, Tajné!, príloha 1.

Hlavnou úlohou VD po jeho vzniku bolo realizovanie plánovaných organizačných zmien podriadených útvarov. Už na jeseň 2000 boli v Topoľčanoch zrušené 1. spojovací prápor, 1. zdravotný prápor a Vojenská hudba 1. armádneho zboru. Reorganizáciou prešli štábný prápor a prápor zabezpečenia velenia domobrany. K 1. novembru 2000 bola zrušená 1. delostrelecká brigáda, na základe ktorej sa vytvorila zberná základňa Senica. Zrušenie 2. základne ženijnej techniky a materiálu v Banskej Bystrici sa uskutočnilo k 31. marcu 2001. Dňa 1. júla 2001 bola 13. mechanizovaná brigáda reorganizovaná na 1. mobilizačnú základňu (MZ) Bratislava, 23. mechanizovaná brigáda na 2. MZ Kežmarok a 2. delostrelecká brigáda na 3. MZ Brezno. V prípade 4. MZ došlo k zníženiu počtov. K 30. septembru 2001 bola zrušená 1. základňa ženijnej techniky a materiálu Sereď a prieskumný prápor domobrany Bratislava.⁹³ V rámci plnenia úloh reorganizácie a redislokácie *Veliteľstvo domobrany* a jeho útvary odovzdali 8 976 kusov výzbroje a techniky, odovzdali a prevzali 2 869 ton vojenského materiálu a v 71 železničných prepravách previezli 9 143 ton vojenského materiálu.⁹⁴ Veľké prepravy zbraní a materiálu prebiehali od marca do decembra 2000 po celom Slovensku. Väčšinou sa presuny uskutočňovali po železnici. Nešlo však o celé vojenské transporty, ale o 1 až 6 vagónov, ktoré sa pripájali k nákladným vlakom. Tieto železničné transporty bolo treba zabezpečiť a strážiť. VD k nim zabezpečovalo sprievodné stráže v zložení 1 profesionálny vojak a traja vojaci ZVS.⁹⁵

Príkladom vzniku mobilizačnej základne je 23. motorizovaná brigáda v Kežmarku, ktorá sa skladala z veliteľstva, štábu, práporu velenia a bojového zabezpečenia, 1. mechanizovaného práporu, tankového práporu, delostreleckého oddielu a protiletadlového raketového oddielu.⁹⁶ Po reorganizácii sa z nej vytvorila 2. mobilizačná základňa v nasledovnom zložení:

Veliteľstvo – skupina vnútorného riadenia, finančná skupina, obväzisko.

Koordináčny štáb – oddelenie personálneho manažmentu, štáb, rota zabezpečenia velenia, rota materiálno-technického zabezpečenia.

Mechanizovaný prápor na OT-90 – s dvoma mech. rotami, čatou materiálno-technického zabezpečenia, veliteľským družstvom a obväziskom.

Organizačné prvky 23/0 – organizačné prvky pre vytvorenie dvoch peších brigád (3. a 4. pb), práporu domobrany a rot PP.⁹⁷

Mobilizačná základňa mala mať celkom 161 profesionálnych vojakov a 19 občianskych zamestnancov. 2. mobilizačnú základňu (veliteľ pplk. Marian Mlynček) napokon tvorili

⁹³ Archív autora. Príhovor veliteľa domobrany pri príležitosti ukončenia činnosti Veliteľstva domobrany, s. 2; VA-CR MO SR, f. 368, zv. 113, VÚ 1743 Banská Bystrica, likvidačná komisia, č.: 14/111-48, 20. 6. 2001.

⁹⁴ VA-CR MO SR, f. 368, zv. 113, MO SR, Inšpekcia ministra, Č. p.: IMO-4010/20-113, 13. 6. 2001.

⁹⁵ VA-CR MO SR, f. 368, čv. 104, Vel. 1. az, K č.: 2024/1, Príloha 1; Vel. 1. az, K č.: 1192/2, Príloha 1; Vel. domobrany, K č.: 1192/3, Príloha 1; K č.: 52/29-8, Príloha číslo 1; VÚ 5730 Nováky, K č.: 52/29-11, Príloha číslo 1; Vel. domobrany, K č.: 2024/7, Príloha 1; Vel. domobrany, K č.: 2024/8, Príloha 1; VD, Č.: 2024/9, 11. 9. 2000; Č.: 52/29-26, Dňa 8. 11. 2000; VD, Č.: 2024/10, 9. 11. 2000.

⁹⁶ Archív autora. Organizačná štruktúra 23. mb.

⁹⁷ Archív autora, 23. mb, VÚ 1038 Kežmarok. Micrová organizačná štruktúra 2. MZ Kežmarok (vojnovo 3. pb), Návrh (k 1. 7. 2001), Tajné!, Príloha.

veliteľstvo a štáb, rota zabezpečenia velenia a tri pešie prápory. Rovnaké zloženie mala aj 1. MZ, 3. MZ i 4. MZ.⁹⁸ Rozkazom ministra obrany SR č. 7/2002 zo 6. februára 2002 (Vestník č. 5/2002) bol 2. mobilizačnej základni Kežmarok priznaný oficiálny znak. Išlo o modrý sivo olemovaný ranogotický štít, na ktorom boli v jeho spodnej časti dva prekrížené strieborné meče s červenou a čiernou rukoväťou (z erbu mesta Kežmarok). Nad nimi bola strieborná hlava kamzíka. V hlave štítu, predelenej sivou niťou, bol sivý nápis 2. MZ KEŽMAROK. Znak vychádzal zo symbolu 23. tankovej brigády a rešpektoval zaužívané heraldické pravidlá.⁹⁹ Za veliteľa 3. mobilizačnej základne bol menovaný veliteľ zrušeného Výcvikového strediska domobrany v Žiline pplk. Ing. Jozef Síkel, ktorý bol s novým pridelením spokojný: „Vtedy mi bola ponúknutá nová funkcia, v 2001, že možnosť ísť do Brezna... Tam aj dôstojníci aj ten personál bol celkom na úrovni.“¹⁰⁰ Veliteľom 4. mobilizačnej základne sa stal plk. Ing. Ján Martinko.

Domobrana mala mať celkovo 4 mobilizačné základne a 2 ženijné záchranné prápory:

Veliteľstvo domobrany (Topoľčany),

1. mobilizačná základňa (Bratislava),

2. mobilizačná základňa (Kežmarok),

3. mobilizačná základňa (Brezno),

4. mobilizačná základňa (Mokrad'),

prápor zabezpečenia velenia domobrany (Topoľčany),

ženijný záchranný prápor domobrany (Sereď),

ženijný záchranný prápor domobrany (Košice).¹⁰¹

Po reorganizácii sa vytvárali mobilizačné plány. Predpokladalo sa, že výstroj budú mať domobranci neskôr doma a zbrane budú vo vojenských skladoch mobilizačných základní domobrany. Každá MZ mala v prípade mobilizácie vytvoriť niekoľko peších práporov s konkrétnymi úlohami. Hľadali sa miesta, ktoré by sa mali strážiť. Okrem toho mala domobrana vytvárať podmienky pre pozemné sily. Pripravili sa organizačné prvky, aby mobilizačné prápory boli materiálne plne zabezpečené pre prijatie nových vojakov: „My sme vojaka prijali, ostrihali, obliekli, nakrmili, vyzbrojili, odstrieľali základné cvičenie a boli pripravení nastúpiť. My sme mali pre nich priestory ubytovania zabezpečené. Minule som videl zmluvu so Slovenskou televíziou. My sme tam mali vyčlenený objekt, v ktorom budú tí vojaci bývať a strážiť. Čiže to bolo tak premyslené. A Jaslovské Bohunice, priehrady... Čiže my sme mali objekt a na ten objekt bola už konkrétna jednotka.“¹⁰²

V prípade vojnového konfliktu malo VD prostredníctvom svojich štyroch mobilizačných základní a ostatných útvarov sformovať 10 peších brigád (pb) a 21 práporov

⁹⁸ Dostupné online: <<https://www.valka.cz/topic/view/49127>>; <<https://www.valka.cz/topic/view/44921>>; <<https://www.valka.cz/topic/view/43169>>.

⁹⁹ PURDEK, Imrich – ZELIŽŇÁK, Peter a kol. *Vojenská symbolika Slovenskej republiky*, s. 127.

¹⁰⁰ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

¹⁰¹ Archív autora, Vel. pozemných síl ASR, K. č.: 061/1-2. Mierová organizačná štruktúra pozemných síl – cieľový model, Tajné!, príloha 3.

¹⁰² Archív autora. Rozhovor s Jánom Pančíkom, Topoľčany 15. 7. 2021.

domobrany. V Bratislave sa mali sformovať 1., 2. a 10. pb, v Kežmarku 3. a 4. pb, v Brezne 6. a 7. pb a v Mokradi 5., 8. a 9. pb. Brigády sa mali sformovať v troch typoch zloženia. Štyri pešie a jeden mechanizovaný prápor (vyzbrojený bojovými vozidlami pechoty BVP-1) mali mať 1., 2., 5. a 9. pb. Tieto brigády mali mať jednotný početný stav 3 582 ľudí. Po tri pešie prápory, jednom mechanizovanom (s obrnenými transportérmi OT-90) a jednom tankovom prápore (s tankami T-72) mali mať 3. a 4. pb. Tieto brigády mali mať po 3 283 ľudí. Päť peších práporov mali mať 6., 7. a 10. pb (každá mala mať 3 702 ľudí), a napokon 8. pešiu brigádu mali tvoriť tri pešie a 2 mechanizované prápory (jeden s BVP-1 a druhý s OT-90) s celkom 3 490 ľuďmi. Obidva ženijné záchranné prápory mali mať po 400 ľudí. Okrem toho sa mali sformovať prápor zabezpečenia veliteľstva domobrany v Mokradi (480 mužov), dva spojovacie (jeden s 256 a druhý s 352 mužmi), dva prieskumné prápory (v Mokradi a v Bratislave, každý so 400 mužmi), štyri delostrelecké oddiely (2 samohybné, každý so 462 mužmi, a 2 s ťahanými delami, každý so 496 mužmi) a štyri roty poľnej polície (každá s 50 mužmi). Celkový počet mužov v 21 práporoch domobrany mal dosiahnuť počet 11 137 ľudí. Vojsko domobrany tak malo v prípade vojny dosiahnuť po mobilizácii celkový počet 51 685 vojakov.¹⁰³

V júni 2001 malo VD podriadených 5 z celkového počtu 21 strážnych práporov. Po jednom v posádkach Bratislava, Topoľčany a Mokrad' a dva v Brezne. K 1. júlu sa malo VD podriaďiť aj zvyšných 16 strážnych práporov z dovtedajšej podriadenosti územných vojenských správ Bratislava, Banská Bystrica a Košice. Z toho 8 práporov sa malo vytvoriť v posádkach Sereď, Trenčín, Hlohovec, Ružomberok, Vojenský výcvikový priestor Leš' a Rimavská Sobota. Išlo o prvý krok k vzniku teritoriálnej obrany Slovenskej republiky. Napriek žiadosti gen. Pančíka však k tomu „neboli vydané potrebné odborné pokyny“. K 1. októbru 2001 sa mali všetky strážne prápory (501. – 506., 510. – 521. a 531. – 533. str) reorganizovať na 1. – 21. prápory domobrany. „Tieto prápory majú po transformácii na prápory domobrany plniť úlohu teritoriálnej obrany.“ „Okrem tejto úlohy domobrana mobilizuje a vytvára 10 peších brigád a útvary druhov vojsk a služieb (17), ktorých úlohou je doplniť pozemné sily Armády SR.“¹⁰⁴

Po ukončení reorganizácie a redislokácie prebehli kontroly splnenia ich úloh. V dňoch 23. – 24. apríla 2001 komisia Veliteľstva pozemných síl ASR naplánovala kontrolu realizácie organizačných zmien v 4. MZ Mokrad'. Kontrola bola zameraná na prevzatie a zabezpečenie mobilizačnej úlohy na vytvorenie 512. a 514. strážneho práporu od 1. júla 2001. Zároveň sa vykonala aj kontrola splnenia úloh vytvorenia 515. a 531. strážneho práporu.¹⁰⁵ V dňoch 24. apríla až 30. júna 2001 inšpekcia ministra obrany SR uskutočnila rozsiahlu kontrolu dodržiavania zákonnosti pri realizácii organizačných zmien na Veliteľstve domobrany. Personálnemu zabezpečeniu organizačných zmien bola podľa inšpekcie na VD venovaná patričná pozornosť. Inšpekcia vytkla akurát právnu

¹⁰³ Archív autora, Vel. pozemných síl ASR, K. č.: 061/1-2. Vojnová organizačná štruktúra pozemných síl (cieľový model), Tajné!, príloha 2.

¹⁰⁴ VA-CR MO SR, f. 368, zv. 113, MO SR, Inšpekcia ministra, Č. p.: IMO-4010/20-113, 13. 6. 2001.

¹⁰⁵ VA-CR MO SR, f. 368, zv. 113, VD, k č. 5039/35, 3. 4. 2001.

nejednoznačnosť postavenia VD: „V dobe kontroly velD nemalo interný administratívny akt, ktorým by bolo právne relevantne upravené miesto a úloha veliteľstva domobrany a domobrany. Na základe tohto nedostatku nie je možné vyšpecifikovať právne postavenie velD, nie je možné jednoznačne určiť, o aký stupeň velenia v prípade velD ide. Nie sú doriešené kompetencie veliteľa domobrany voči veliteľom brigád (základní) vo všetkých oblastiach vojenského života.“¹⁰⁶ Celkový záver kontroly však vyznel pozitívne. Ocenené bolo najmä úsilie veliteľstva pri realizácii úloh reorganizácie a redislokácie: „Kontrola realizácie reorganizácie velD a jemu podriadených útvarov bolo vynaložené veľké úsilie smerom k reorganizácii pri realizácii presunu munície, výzbroje, techniky a iného materiálu. Predložené materiály preukázateľne dokladujú snahu a orientáciu velD k splneniu cieľov reorganizačných zmien reformy Armády SR, čo komisia IMOSR hodnotí kladne. Jednoznačným stanovením miesta a úlohy domobrany, jej podriadenosť, organizačnú štruktúru so všetkými prvkami zabezpečenia mohla byť efektívnosť vynaloženého úsilia velD smerom k reorganizácii vyššia. Metódami kontroly nebolo zistené porušenie zákonov v činnosti velD. Nedostatky, ktoré boli zistené, nie sú zásadného charakteru, pričom poukazujú na možnosti, kde sa dá vylepšiť práca jednotlivých príslušníkov velD.“¹⁰⁷ Rozkazom ministra obrany č. 5/2001 dostalo VD v Topoľčanoch aj svoj oficiálny znak, čo mu dodalo primeranú vážnosť. Išlo o zelený zlato olemovaný ranogotický štít so skríženými zlatými puškami so striebornými bajonetmi. V hlave štítu, predelenom zlatou niťou, bol v dvoch riadkoch zlatý nápis VELITELSTVO DOMOBRANY TOPOĽČANY.¹⁰⁸ Je však zvláštne, že sa použili skrížené pušky, ktoré boli rozkazom ministra obrany SR č. 56 o zmenách vo vstrojení vojakov Armády SR z 1. júla 1997 určené za rozlišovací znak pešieho vojska, a nie skrížené meče s okrúhlym štítom, ktorý bol tým istým rozkazom zavedený ako rozlišovací znak domobrany v rámci ASR.¹⁰⁹ I to je zrejme náznak zmeny celkového zamerania domobrany oproti roku 1995.

Na rozdiel od pôvodného konceptu mala domobrana po ukončení reorganizácie a redislokácie pomerne veľa ťažkých zbraní. VD a jeho podriadené útvary mali k dispozícii 62 tankov T-72, 186 BVP, 96 OT-90, 48 samohybných húfníc ShH-122 a 5 661 kusov kolesovej techniky. Domobrana nemala útvar technického zabezpečenia, preto bola v tomto ohľade odkázaná na Veliteľstvo pozemných síl.¹¹⁰ Domobrana, ako súčasť pozemných síl ASR, bola určená na zabezpečenie bojovej a mobilizačnej pohotovosti v rámci daného teritória. V krízových situáciách mala zabezpečiť ochranu strategických objektov, dopravných trás, dôležitých administratívnych a hospodárskych centier a iných strategických objektov. V mierových časoch mali príslušníci domobrany zasahovať aj pri väčších katastrofách a nešťastiach. Veliteľstvo v Topoľčanoch navštívil 25. apríla

¹⁰⁶ VA-CR MO SR, f. 368, zv. 113, MO SR, Inšpekcia ministra, Č. p.: IMO-4010/20-113, 13. 6. 2001.

¹⁰⁷ VA-CR MO SR, f. 368, zv. 113, MO SR, Inšpekcia ministra, Č. p.: IMO-4010/20-113, 13. 6. 2001.

¹⁰⁸ PURDEK, Imrich – ZELIŽŇÁK, Peter a kol. *Vojenská symbolika Slovenskej republiky*, s. 126.

¹⁰⁹ *Hodnostné označenia v Armáde Slovenskej republiky*. Generálny štáb Armády SR – Správa výchovy a kultúry, 1998; PROKEŠ, Jakub. *Nové hodnostné označenia a rozlišovacie znaky*, s. 6; *Hodnostní označení ozbrojených síl (Ozbrojené síly Slovenské republiky)*, s. 20.

¹¹⁰ VA-CR MO SR, f. 368, zv. 113, MO SR, Inšpekcia ministra, Č. p.: IMO-4010/20-113, 13. 6. 2001.

2001 aj vtedajší prezident SR Rudolf Schuster. Prezident sa na VD oboznámil s poslaním a štruktúrou domobrany. O vzniku a úlohách veliteľstva ho informovali náčelník Generálneho štábu ASR gen. Milan Cerovský a veliteľ domobrany gen. Ján Pančík. M. Cerovský prezidenta informoval, že aktuálne sa VD intenzívne pripravuje na prípadné vypuknutie epidémie slintačky a krívačky na Slovensku. Náčelník GŠ ASR ubezpečil prezidenta SR, že domobrana bude v takomto prípade vedieť účinne zasiahnuť. R. Schuster na záver návštevy konštatoval, že „domobrana ide správnym smerom“. Podľa neho však treba doriešiť niektoré personálne a sociálne otázky vrátane zriadenia kuchyne na veliteľstve, ale aj zabezpečenia bytov pre vojakov z povolania.¹¹¹

Preventívne opatrenia súvisiace so šírením nákazy slintačky a krívačky v západnej Európe boli v čase návštevy prezidenta pripravené. Náčelník štábu VD plk. Marián Gürtler ešte 10. apríla 2001 hlásil do Trenčína materiálové vybavenie zásahovej jednotky zorganizovanej v rámci týchto opatrení. Zásahová jednotka bola vybavená jednou súpravou prenosného chemického laboratória PCHL-54, jedným kusom ARS-15M, jednou Tatrou 815VVN (8x8), jednou prenosnou krátkovlnnou rádiovou stanicou R 105D, jedným prívěsom na pitnú vodu C-180 (s objemom 1 000 l), 60 súpravami protichemických oblekov OPCH-70, 15 súpravami prenosných rozstrekovačov R 36/55, 14 20-litrovými kanistrami, 600 kg chlórnanu vápenatého a 600 kg NaOH.¹¹² V auguste 2001 sa príslušníci domobrany podieľali aj na odstraňovaní následkov povodní na Dunaji. Domobrana uspela aj na rôznych súťažiach. Z jej úspechov sa vyníma 1. miesto na medzinárodnej súťaži prieskumných hliadok v Rakúsku, ktoré získala hliadka prieskumného práporu domobrany. Po teroristických útokoch z 11. septembra 2001 prijalo VD mimoriadne opatrenia na ochranu dôležitých objektov v okruhu pôsobnosti podriadených útvarov. Na základe rozkazu MO SR sa v súčinnosti s ministerstvom vnútra vytvorili v 2. MZ, 3. MZ a 4. MZ mimoriadne strážne hliadky na ochranu štátnych hraníc s Ukrajinou.¹¹³

Popri reorganizácii a mimoriadnych opatreniach prebiehal v útvaroch domobrany aj výcvik. Okrem základného výcviku bola hlavná pozornosť zameraná na výcvik v mechanizovaných a peších práporoch. Z plánovaných 39 bojových strelieb čiat sa realizovalo 36, uskutočnilo sa 5 rotných taktických cvičení s bojovými strelbami a 2 rotné taktické cvičenia bez strelieb. Výcvik v streleckej príprave prebiehal aj na Veliteľstve domobrany. Nedostatky vo výcviku, organizácii zamestnaní, v pripravenosti riadiacich i v poradovej príprave sa priebežne podľa možností odstraňovali. V dňoch 22. – 25. októbra 2001 komisia GŠ ASR vykonala na VD v Topoľčanoch previerku bojovej a mobilizačnej pohotovosti. Komisia konštatovala, že VD splnilo úlohy v súlade so smernicou na uvádzanie ASR do bojovej pohotovosti na veľmi dobrej úrovni. VD navštívil aj minister obrany Jozef Stank.¹¹⁴ Na konci augusta 2001 prebehla aj v 1. prieskumnom prápore domobrany tematická kontrola stavu organizačných zmien – zrušenia útvaru. Kontroloval sa výcvik

¹¹¹ Dostupné online: <<https://domov.sme.sk/c/40394/prezident-rudolf-schuster-navstivil-velitelstvo-domobrany-v-topolcanoch.html>>.

¹¹² VA-CR MO SR, f. 368, S 130, 2001, VDO, Č.: 5051, 10. 4. 2001, Príloha 1.

¹¹³ Archív autora. Príhovor veliteľa domobrany pri príležitosti ukončenia činnosti Veliteľstva domobrany, s. 3-5.

¹¹⁴ Archív autora. Príhovor veliteľa domobrany pri príležitosti ukončenia činnosti Veliteľstva domobrany, s. 3.

deviatich frekventantov poddôstojníckej školy výcvikovej prieskumnej roty. Výcvik prebiehal od 6. do 31. augusta 2001, skúšky boli naplánované na 3. – 4. septembra 2001. Pre plánované zrušenie útvaru sa výcvik poddôstojníkov musel zredukovať z plánovaných 240 výcvikových hodín na 120 a taktická, odborná a technická príprava sa redukovala zo 120 na 90 hodín. Nebolo vykonané vyvedenie poddôstojníckej školy do vojenského výcvikového priestoru Turecký vrch „čo podstatne ovplyvnilo úroveň ich vycvičenosti“. Strelby zo Sa vz. 58 a Sa vz. 61 však vykonali v plnom rozsahu. Oproti predchádzajúcej PŠ sa zlepšil presun na 5 km. „Napriek nízkej fyzickej zdatnosti, ktorá bola zaznamenaná pred nástupom do PŠ, sa podarilo veliteľovi jednotky dosiahnuť dobré výsledky pri preskúšaní z telesnej prípravy.“¹¹⁵

Zahraničné aktivity VD boli zamerané na výmenu skúseností s domobranou Armády Nórskeho kráľovstva a silami územnej ochrany Armády Českej republiky. Gen. Pančík navštívil na konci augusta 2001 Nórsko: „Ja som bol v Nórsku. Tam nám to všetko ukázali... Ich bolo málo, ale super organizácia. Mali veliteľstvo v Oslo, a potom mali tie nejaké krajské alebo oblastné veliteľstvá a bolo to na tom systéme ako Švajčiari. Čiže tam podmienka bola, že keď chcel byť v tej domobrane... že musí mať odslúženú základnú vojenskú službu a bezúhonný. Len pár ich malo zbrane doma, a tie ťažšie zbrane mali vo vojenských objektoch strážené elektronicky. Okresný veliteľ mal právo zdvihnúť, zmobilizovať svoju časť... Napríklad stratil sa nejaký dedo. A štát to musel refundovať... Mali tú domobranu pozemnú, protivzdušnú, potom ochrana pobrežia, potom aj na mori mali tiež... A oni mali pravidelne aj vojenské cvičenia. Nevie, či nie každý rok dokonca. Tí velitelia boli o týždeň dlhšie ako tí ostatní a hovorili, že tí chlapi sa tešili na tie manévry.“¹¹⁶ V Nórsku navštívili aj výcvikový tábor domobrany. Po legislatívnej a technickej stránke bola domobrana na Slovensku podobná, len mala iné predurčenie. Nemala vykonávať pátracie akcie po stratených lodiach a ľuďoch. Gen. Pančík šiel do Nórska najprv s ministrom obrany P. Kanisom, aby nadviazal kontakt s veliteľom nórskej domobrany. Druhýkrát tam už šiel na jeho pozvanie. Potom prišla zasa nórska delegácia na Slovensko.¹¹⁷ Na Slovensko opäť prišla aj delegácia rakúskej domobrany. Rakúska domobrana v sprievode gen. Pančíka navštívila 3. MZ v Brezne. Vzťahy s Rakúšanmi nadviazal veliteľ 3. MZ pplk. Síkel ešte v čase, keď bol veliteľom VSD v Žiline.¹¹⁸

V priebehu roku 2001 pripravil veliteľ domobrany gen. Pančík pre velenie ASR návrh koncepcie domobrany v materiáli nazvanom *Návrh domobrany Armády SR*. Poslanie a hlavné úlohy domobrany boli definované odlišne, ako to bolo v roku 1995:

„Domobrana je nedeliteľnou súčasťou Armády SR. Je predurčená hlavne na plnenie úloh na teritóriu SR predovšetkým:

- ochrane a obrane významných objektov infraštruktúry na území celej SR,
- obrane dôležitých priestorov,

¹¹⁵ VA-CR MO SR, f. 368, zv. 97, 1999 – 2000, VÚ 1063 Topoľčany, Č.: 5122/2, 31. 8. 2001.

¹¹⁶ Archív autora. Rozhovor s Jánom Pančíkom, Topoľčany 15. 7. 2021.

¹¹⁷ Archív autora. Rozhovor s Jánom Pančíkom, Topoľčany 15. 7. 2021.

¹¹⁸ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

- k eliminácii vojenských a nevojenských ohrození.

Domobrana plní úlohy v mieri, núdzovom stave, v stave ohrozenia štátu a vo vojnovom stave. Pri plnení týchto úloh je pripravená:

- podľa požiadaviek krízového manažmentu výberovo mobilizovať určené útvary podieľať sa na eliminácii rizík ohrozenia bezpečnosti štátu,
- zasadením ženijného záchranného útvaru a ďalších vyčlenených síl podieľať sa na realizácii záchranných a uvoľňovacích prác na teritóriu SR.

Plnenie ďalších úloh je podmienené mobilizačným rozvinutím, vo vojnovom stave sa v súčinnosti s ostatnými zložkami Armády SR podieľa na priamej vojenskej obrane SR.¹¹⁹

Domobranu mali v rámci ASR tvoriť:

Veliteľstvo domobranskej (Topoľčany),

1. mobilizačná základňa (Bratislava),

2. mobilizačná základňa (Kežmarok),

3. mobilizačná základňa (Brezno),

2 – 3 brigády civilnej obrany,

prápor zabezpečenia velenia domobranskej (Topoľčany),

ženijný záchranný prápor domobranskej (Sereď),

prápor logistickej podpory domobranskej (Topoľčany).

Veliteľstvo domobranskej malo vykonávať velenie a riadenie podriadených útvarov v čase mieru i brannej pohotovosti, koncepcnú a normotvornú činnosť, riadenie a kontrolu výcviku podriadených útvarov, koordináciu a spoluprácu s orgánmi štátnej správy pri zabezpečení prípravy obrannej infraštruktúry územia, plnenie úloh vyplývajúcich z medzinárodných zmluvných dokumentov i zahraničných aktivít, personálny manažment, osvetu, logistiku a finančné a ekonomické zabezpečenie podriadených útvarov. Pri plnení úloh sa malo riadiť Ústavou Slovenskej republiky, zákonmi a ďalšími všeobecne záväznými právnymi predpismi, uzneseniami vlády SR, Rady obrany štátu, štatútom, smernicou pre organizáciu a chod služby veliteľstva a internými normatívnymi predpismi. Veliteľa domobranskej do funkcie menoval a odvolať ho mohol minister obrany SR na návrh náčelníka generálneho štábu. Veliteľ domobranskej bol podriadený náčelníkovi GŠ ASR. Priamo velil všetkým útvarom a zložkám domobranskej, zodpovedal za hospodárenie s rozpočtovými prostriedkami.¹²⁰

Mobilizačné základne domobranskej boli predurčené na zabezpečenie rozvinutia vojnovy vytváraných útvarov (peších brigád a strážnych práporov domobranskej), zaistenie doplňovania a údržby výzbroje, techniky a iného materiálu, organizovanie výcviku záloh, vykonávanie prípravy veliteľov a štábov a plnenie ďalších úloh mierového života. Prápor zabezpečenia veliteľstva domobranskej mal ostať bez zmien v štruktúre, v akej vznikol 1. októbra 2000. Veleniu domobranskej sa mali podriaďovať aj 2 – 3 brigády civilnej obrany, pričom ich úlohy pomoci civilnému obyvateľstvu pri živelných pohromách

¹¹⁹ Archív autora. Návrh domobranskej Armády SR (kópia). Topoľčany 2001, s. 2.

¹²⁰ Archív autora. Návrh domobranskej Armády SR (kópia). Topoľčany 2001, s. 2-6.

a katastrofách mali ostať zachované. Do organizačnej štruktúry domobrany sa mal zaradiť aj ženijný záchranný prápor, ktorý mal poskytnúť masovú a všestrannú starostlivosť obyvateľstvu v mimoriadnych a krízových situáciách. Mal pri tom spolupracovať so ženijnými jednotkami mechanizovaných brigád, so záchranným systémom civilnej obrany a s prednostami krajských úradov. Úlohou práporu mal byť aj výber a výcvik záloh pre doplnenie vytváraných práporov pri príslušných krajských vojenských správach. Keďže domobrana nemala žiadnu logistickú jednotku, jej súčasťou sa mal stať aj prápor logistickej podpory domobrany. Mal ho tvoriť štáb, rota technického zabezpečenia a dopravná rota. Úlohou roty technického zabezpečenia bola konzervácia, uskladnenie a opravy výzbroje, techniky a materiálu v mobilizačných základniach. Dopravná rota mala na starosti zabezpečenie jednotiek pri ich vyvedení do vojenských výcvikových priestorov, riešenie havarijných situácií a zabezpečenie podpory podriadených útvarov. Veliteľstvu domobrany sa mali podriaďovať aj posádkové hudby v Bratislave, Trenčíne, Topoľčanoch, Zvolene a v Prešove.¹²¹

Gen. Pančík na záver svojho návrhu uviedol, že chcel „poukázať na problémy, ktoré vyplývajú zo súčasnej organizačnej štruktúry domobrany platnej k 1. 10. 2001, keď vyčlenenými silami a prostriedkami môžem plniť úlohy na teritóriu v obmedzenom rozsahu oproti podobným silám pôsobiacich v ostatných európskych krajinách“. V návrhu nerozpracoval možnosť podriaďovať domobrane aj správu vojenskej správy, „čo by tiež prispelo k možnosti komplexnejšieho zabezpečenia úloh na teritóriu SR“. ¹²² Úsilie veliteľa domobrany a jeho podriadených však neprinieslo očakávané ovocie: „Žiaľ, už po roku existencie domobrany bolo zrejmé, že v štruktúrach nových ozbrojených síl nebude mať trvalé miesto. Ale aj napriek tejto skutočnosti, ktorá pre príslušníkov novozriadeného veliteľstva domobrany vytvorila silne demotivujúce prostredie, hlavným cieľom zostalo udržať dosiahnutý stupeň kvality plnenia úloh a nadviazať na dobré výsledky dosahované počas existencie 1. armádneho zboru.“¹²³

Medzitým došlo k politickému rozhodnutiu, že Slovensko sa bude snažiť o vstup do NATO. Podmienkou na vstup do NATO bolo splnenie tzv. „cieľov síl“ (bolo ich 64). Na veliteľstve pozemných síl sa to dôkladne analyzovalo: „V podstate tie ‚ciele síl‘ sme vyhodnocovali a medzi nimi bolo aj toto – udržateľnosť ozbrojených síl v tej podobe, v akej to bolo... Teraz o tom, či áno, alebo nie túto mobilizačnú potrebu udržať, čiže tie vojská domobrany, v podstate to malo strategický a ekonomický rozmer. Ten strategický rozmer bol v tom, že ak sa staneme členmi NATO, budeme potrebovať týchto desať brigád a túto domobranu na to, aby sme udržali a boli spôsobilí brániť územie Slovenskej republiky, keď podľa článku 5 Washingtonskej zmluvy by sme mali mať podporu takú, aby sme to udržali bez toho? Samozrejme, tá debata bola dlhá, ale pod tlakom, poviem to na rovinu, pod tlakom predstaviteľov Bruselu a medzitým vzniknutej americkej skupiny, ktorá tu prišla pomáhať tvoriť takzvaný Model 2010 ozbrojených síl... Cubic

¹²¹ Archív autora. Návrh domobrany Armády SR (kópia). Topoľčany 2001, s. 7-11.

¹²² Archív autora. Návrh domobrany Armády SR (kópia). Topoľčany 2001, s. 7-11.

¹²³ Archív autora. Príhovor veliteľa domobrany pri príležitosti ukončenia činnosti Veliteľstva domobrany, s. 1-2.

Applications, sme boli tlačení do kúta, a keď sme mali predložiť ekonomické prepočty, koľko bude stáť udržiavanie takejto armády pri vyčlenení takých a takých financií, tak sme došli k záveru: ak parlament schváli, že bude vyčleňovať ročne 2 % HDP, tak budeme spôsobilí udržať mierovú armádu v tej štruktúre, v akej sa vytvorila k 1. 1. 2000 s tým, že už nebude operačná potreba udržiavať tieto vojská domobrany a ani nebudeme mať spôsobilosť to financovať dlhodobo, pretože by nám to nevyšlo. Keď sme spočítali, koľko treba vymeniť starého materiálu, od výstroja, výzbroja, techniky, tak sme prišli k záveru, že je to dlhodobo neudržateľný stav. No a rozhodujúce slovo, samozrejme, v tomto smere prijala vláda.“¹²⁴

Cubic Applications bola „súkromná firma, americká, financovaná americkou vládou, ktorej členovia sú bývalí generáli, dôstojníci, vojaci, ktorí chodili do týchto štátov, vrátane Slovenska, a pomáhali pri realizácii modelu, ktorý by vyhovoval predstavám NATO.“ Za slovenskú stranu s nimi vyjednával zástupca náčelníka GŠ a šéf tímu na tvorbu Modelu 2010 gen. Ing. Ján Čmilanský: „On bol šéf tímu z našej strany na tvorbu 2010 modelu a on teda bezprostredne komunikoval s tým Cubic Applications... Objektívne my sme nedokázali argumentovať ekonomicky a finančne, aby sme obhájili to, čo sme si pôvodne predstavovali. To bol celý problém. Pes je zakopaný v peniazoch. Keby my sme mali na to také zdroje ako majú Švajčiari... tak ani nedebatujeme s nimi o tom, že či sme, alebo nie sme spôsobilí udržať domobranu... Ekonomická a finančná neschopnosť Slovenska financovať a udržať tieto jednotky domobrany v tej podobe, v akej boli, boli rozhodujúcim faktorom. Tu išlo o to, že keď sme pripravili tento model s jeho nákladmi na jeho bežnú prevádzku mierovej, ale aj rozvinovanej armády..., tak nám to vyšlo, že k tomu potrebujeme schváliť parlamentom 2 % HDP ročne. To bol základný predpoklad. Parlament v roku 2002 na jeseň túto podmienku schválil, ale nikdy ju nedodržel – dodneska. Čiže my sme prešli na realizáciu toho modelu v situácii, keď sme mali vyčlenených 1,18 % HDP. A čo môžeme s tým robiť? Čiže nemohli sme modernizovať ani terajšiu, existujúcu mierovú armádu a už nehovorím o financovaní a udržiavaní materiálu a prostriedkov pre mobilizované vojsko. ...a toto bol reálny dôvod, prečo sa zrušili: bývalá koncepcia a bývalá štruktúra Veliteľstva domobrany a týchto štyroch mobilizačných základní. ...v podstate hlavným dôvodom, prečo sa zrušila domobrana, bol vstup Slovenska do aliancie s podmienkou, že moderné ozbrojené sily po vstupe do aliancie budú mať vyčlenené prostriedky vo výške dvoch percent HDP na svoju existenciu v tej podobe, v akej sa vytvoril Model 2010.“¹²⁵

Vláda M. Dzurindu tak nedodržaním svojho záväzku odštartovala proces degradácie slovenskej armády na úroveň, keď po dvadsiatich rokoch vôbec nie je schopná brániť územnú celistvosť Slovenskej republiky. Od toho sa odvíjali ďalšie organizačné zmeny v domobrane vykonané k 1. aprílu 2002: 1. MZ bola reorganizovaná na 1. výcvikovú základňu VZS Bratislava a 2. MZ na 2. výcvikovú základňu VZS Kežmarok. Dňa 30. júna 2002 bola zrušená 4. MZ. Z 12 mierových útvarov a 48 vojnových doplnkov

¹²⁴ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Blizmanom, Prešov 8. 2. 2022.

¹²⁵ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Blizmanom, Prešov 8. 2. 2022.

v podriadenosti VD bolo zrušených 7 útvarov a 37 vojnových doplnkov, pre podriadených 5 útvarov a 9 vojnových doplnkov. V rámci logistického zabezpečenia týchto organizačných zmien bolo odovzdaných a prevzatých 1 326 kusov pásovej a kolesovej techniky. V jednotlivých materiálových triedach boli zmanipulované stovky ton materiálu. „Plnenie týchto reorganizačných úloh kládlo veľmi vysoké nároky na presuny, odovzdávanie a preberanie techniky a materiálu, spresňovanie mobilizačnej dokumentácie a spracovávanie základných kalkulačných dokumentov. Za toto obdobie boli Veliteľstvom domobrany predložené na Veliteľstvo pozemných síl súhrnné číselné hlásenia a Správa o dosiahnutí mobilizačnej pohotovosti, ktorého spracovanie bolo hodnotené ako najlepšie z podriadených útvarov Veliteľstva pozemných síl.“¹²⁶ Domobrana ako druh vojska v ASR spolu s Veliteľstvom domobrany zanikli o polnoci 30. septembra 2002 na základe nariadenia náčelníka generálneho štábu ASR o organizačných zmenách vo vojskách zo 17. decembra 2001. Prápor zabezpečenia velenia domobrany bol podriadený ľahkej brigáde, 1. a 2. výcviková základňa VZS prešli do podriadenosti Veliteľstva síl výcviku a podpory. V Ozbrojených silách Slovenskej republiky, ktoré oficiálne vznikli 1. júla 2002, sa už s domobranou nepočítalo.¹²⁷

Smutný bol aj osud vojenského materiálu mobilizačných základní. Zbrane a materiál, pripravený pre útvary domobrany, sa predal väčšinou do zahraničia, poľné rovnošaty skončili v súkromných obchodoch s vojenským materiálom (tzv. „army shopoch“). Pre gen. Pančíka to bol smutný koniec vojska, ktorému velil od jeho vzniku: „Na gen. štábe aj na ministerstve všetko len predať. Dopadlo to tak, že najlepšie veci z parku Veliteľstva domobrany, keď sa rušilo, sa popredali a črepy mi tu zostali. A to všade... Aj samopalové nové sa popredali...“¹²⁸ Predaj samopalov, pôvodne určených pre domobranu, realizoval minister obrany Ľubomír Galko (vo funkcii od 9. júla 2010 do 28. novembra 2011) v priebehu roku 2011. Podľa jeho údajov sa predalo celkom 90 183 kusov samopalov vz. 58. Predali sa za doslova smiešnu cenu 12,11 € za kus. „Niektoré zbrane sa dokonca ani za túto nízku cenu nedokázali predať a boli ako prebytočné komisionálne zlikvidované. Bolo ich ďalších cca 30 000 kusov.“ Ozbrojené sily tak prišli o 120 000 plne funkčných samopalov vz. 58.¹²⁹ Plk. Síkel nadobudol dojem, že vznik mobilizačných základní

¹²⁶ Archív autora. Príhovor veliteľa domobrany pri príležitosti ukončenia činnosti Veliteľstva domobrany, s. 2-4.

¹²⁷ Archív autora. Príhovor veliteľa domobrany pri príležitosti ukončenia činnosti Veliteľstva domobrany, s. 1-2.

¹²⁸ Archív autora. Rozhovor s Jánom Pančíkom, Topoľčany 15. 7. 2021.

¹²⁹ Galkova obhajoba tohto predaja vyznela neveriteľne hlúpo a trápne: „Nebudete skladovať cca 120 000 starých prebytočných šrotov len preto, lebo za 5 rokov budete možno potrebovať niekoľko sto náhradných dielov z nich. Náklady na stráženie a skladovanie takého množstva zbraní sú neúmerne vysoké. To radšej tie náhradné diely, keď ich budete potrebovať, kúpite nové.“ To, že absolútne nerozumel problematike a rezortu, ktorý riadil, svedčí aj jeho ďalší výrok: „Zbraň je komodita ako každá iná a ak nepredáme my, predá iný.“ Pritom vyslovene ľahkovážne reagoval na informácie, že tieto zbrane sa dostali aj do rúk teroristov v Sýrii: „Slovensko nie je nijako zodpovedné za prípady, ak sa naše zbrane dostanú z krajiny, kde ich legálne predáme, niekde ďalej, napríklad aj do Sýrie alebo Islamského štátu. Nevieme takýmto zlyhaniam zabrániť a nezabráňime im už vonkoncom tým, že zbrane daným krajinám nepredáme, lebo ich kúpia inde.“ GALKO, Ľubomír. Vysvetlenie k predaju samopalov v roku 2011. Dostupné online: <<https://www.demokratickastrana.sk/2016/12/15/vysvetlenie-k-predaju-samopalov-v-roku-2011/>>.

bol len krytie na sústredenie, ošetrovanie a následný rozpredaj vojenského materiálu: „To bolo stanovené podľa mňa už v 99-om roku pevne. A tie základne vznikli preto, aby ten materiál... aby aspoň dočasne ošetrili. Nakoniec to stále skončilo... Vagóny sa predávali... My sme dostávali pre našich vojakov opotrebovaný materiál a tam sa nový predával. Akvizičný úrad vtedy predával, na ministerstve obrany, predával tento materiál. Oficiálne.“¹³⁰ Takto smutne skončila v roku 2002 domobrana v slovenskej armáde.

Dvadsať rokov po zrušení domobrany sa ukázalo, že ozbrojené sily majú po skončení povinnej vojenskej služby v roku 2005 obrovský problém vybudovať si zálohy. Systém aktívnych záloh, rozbehnutý v roku 2016, sa na začiatku roku 2022 ukázal byť fiaskom. Kým v ozbrojených silách pôsobí zhruba 18-tisíc príslušníkov, vojakov v aktívnych zálohách nie je ani 200.¹³¹ Práve domobrana vytvorená v rámci armády, ako to bolo v rokoch 1995 – 2002, by tento problém mohla vyriešiť. Na to právom poukazujú bývalí velitelia tohto druhu vojska. Situáciu trefne zhodnotil Jozef Síkel: „Čo to je za armáda, keď si neškolí zálohy? Čo sme to za armáda? Toto by bolo zmiatnuté prvý – druhý deň a ďalej bude čo? Čo budeme ich školiť, pripravovať, ako nám tu niekto rozpráva, že máme na to 30 dní? Také myšlienky nech niekomu rozprávajú... a nie nám... My sme doopravdy mysleli, že tá domobrana bude aspoň troška sa podobáť tej Národnej garde. Veď tá domobrana bude slúžiť ľuďom. Dneska vidíme, aké sú situácie. Hasiči nestíhajú. Vojaci nemajú čím ísť robiť tú robotu a je ich málo.“¹³² Podobne to vidí aj Ján Jasenovec: „Je na škodu, že tento druh vojska v krátkej existencii postupne zanikol. Uvedené dôvody jeho využitia, či skúsenosti z iných štátov poukazujú na jeho existenčnú životaschopnosť. Takto vyprázdnený priestor dnes majú snahu využiť rôzne polovojenské skupiny, ktorých poslanie a ideológia je na hony vzdialená skutočnej domobrane... Ja verím, že sa to raz vráti.“¹³³ Akákoľvek vláda, ktorá bude chcieť zabezpečiť v budúcnosti obranyschopnosť Slovenska, sa nevyhnutne bude musieť vrátiť k sformovaniu domobrany podľa vzoru rokov 1995 – 2002. V opačnom prípade sa veľmi ľahko môže stať to, čo sa stalo v časoch tureckých vojen – domobrana sa na Slovensku začne vytvárať spontánne zdola. Takýto proces je z historického hľadiska nevyhnutný v každej dobe, ktorá so sebou prináša politickú, sociálnu a vojenskú nestabilitu. Ak tento proces politická moc včas nepodchytí, môže sa napokon obrátiť proti nej.

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Archívne pramene

Archív autora.

Vojenský archív – centrálna registratúra MO SR Trnava, f. Výcvikové stredisko domobrany Žilina; f. Veliteľstvo domobrany Topoľčany.

¹³⁰ Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

¹³¹ HUTKO, Dominik. Aktívne zálohy sú naďalej pasívne (Na dobrovoľnú vojnu sa ľudia nehrnú). Dostupné online: <https://spravy.praVDoa.sk/domace/clanok/615224-aktivne-zalohy-su-nadalej-pasivne-na-dobrovolnu-vojnu-sa-ludia-nehrnu/?utm_source=prVDoa&utm_medium=hp-box&utm_campaign=shp_3clanok_box>.

¹³² Archív autora. Rozhovor s Jozefom Síkelom, Rajec 28. 7. 2021.

¹³³ JASENOVEC, Ján. *Poslanie a úlohy Výcvikového strediska domobrany Žilina*.

Publikované dokumenty

Hodnostné označenia v Armáde Slovenskej republiky. Generálny štáb Armády SR – Správa výchovy a kultúry, 1998.

Hodnostní označení ozbrojených sil (Ozbrojené síly Slovenské republiky). In *atm*, 2003, č. 2.

Koncepcia reformy rezortu Ministerstva obrany SR do roku 2002 (s výhľadom do roku 2010). In *Obrana*, 7, 6. november 1999, č. 29.

Kronika mesta Žilina (Záznam udalostí za rok 1996). Dostupné online: <https://www.zilina.sk/userfiles/2015/co_sa_v_ziline_urobilo/Kronika_mesta_Zilina/Kronika_mesta_Zilina_1996.pdf>.

Model 2015 (Dlhodobý plán rozvoja ministerstva obrany s výhľadom do roku 2015). Dostupné online: <<https://www.mosr.sk/data/files/834.pdf>>.

Obec Lovinobaňa, Zápisnica č. 6/2018 zo zasadnutia obecného zastupiteľstva konaného dňa 1. augusta 2018 o 17.00 hod. Dostupné online: <https://www.lovinobana.sk/files/2018-08-15-121445-Zapisnica_OZ_6_2018.pdf>.

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky. Bratislava január 1995. Dostupné online: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocument?documentId=289948>>.

So Švejkom do NATO? (Neoficiálna správa o neoficiálnom stave v armáde SR – otvorený list). In *dominofórum*, 2001, č. 7.

Štúdia reformy obrany Slovenskej republiky (Defense Reform Study The Slovak Republic). Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2000.

Uznesenie vlády Slovenskej republiky k návrhu základných cieľov a zásad národnej bezpečnosti Slovenskej republiky. Číslo uznesenia 282 z 23. apríla 1996. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocumentVariant?documentVariantId=22424&fileName=nav_0424.pdf&ext=pdf>.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky zo 16. decembra 1992 o zriadení Armády Slovenskej republiky, 3/1993 Z. z. Dostupné online: <<https://www.slov-lex.sk/pravnepredpisy/SK/ZZ/1993/3/19930101.html>>.

Literatúra

Armáda Slovenskej republiky 1999. Bratislava : MO SR, 2000.

BAKA, Igor. K návrhom na vytvorenie domobrany na Slovensku v roku 1991. In *Vojenská história*, 2013, č. 2, s. 174-184.

GALKO, Ľubomír. *Vysvetlenie k predaju samopalov v roku 2011*. Dostupné online: <<https://www.demokratickastrana.sk/2016/12/15/vysvetlenie-k-predaju-samopalov-v-roku-2011/>>.

JASENOVEC, Ján. *Poslanie a úlohy Výcvikového strediska domobrany Žilina*. Rukopis v archíve autora.

PROKEŠ, Jakub. Nové hodnostné označenia a rozlišovacie znaky. In *Obrana*, 23. 8. 1997, s. 6.

PURDEK, Imrich – ZELIZŇÁK, Peter a kol. *Vojenská symbolika Slovenskej republiky (Vojenské zástavy, rovnošaty, hodnosti, vyznamenania, znaky a odznaky)*. Bratislava : Magnet Press, 2006.

ZELIZŇÁK, Peter. *Vojenská symbolika – register znakov vojenských útvarov a zariadení Ozbrojených síl Slovenskej republiky (1997 – 2017)*. Bodružal : Zväz vojakov Slovenskej republiky, 2018.

PhDr. Pavel Mičianik, PhD., M. A.
Nezávislý výskumník/Independent researcher
Lovinobaňa, Slovakia
pavel.micianik@gmail.com